T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ARAP DİLİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ARAPÇA VE TÜRKÇEDE ZAMİRLER

- KARŞITSAL ÇÖZÜMLEME -

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşegül (SEYMEN) KOÇ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Emrullah İŞLER

ANKARA–2006

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Ayşegül (Seymen) Koç'un Arapça ve Türkçede Zamirler -Karşıtsal Çözümleme- başlıklı tezi 15/11/2006 tarihinde, jürimiz tarafından Arap Dili ve Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı İmza

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Emrullah İŞLER

Üye : Doç. Dr. Çetin TEKACAR

Üye : Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZAY

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden birisi konuşmasıdır. Bu bakımdan insan "konuşan canlı" diye tarif edilmiştir. İnsanın tefekkürüyle dili arasında yakın bir ilişki vardır. Aklın işleyiş kurallarını inceleyen dala isim olarak verilen "mantık" kelimesi, "nutuk" kelimesiyle aynı kökten gelir. İnançlarımıza göre dil o kadar önemlidir ki, ilk insan Hz. Adem'in "eşyanın isimlerini" söylemesi, onu meleklerden ayıran bir vasıf olarak kabul edilir. Allah'ın bir şeyi yaratmak istediğinde ona "ol" demesinin yeterli olması, adeta bütün var oluşun temelini "kelam"a dayandırmaktadır.

Türk kültürü, "her lisan, haddi zatında bir insan" ata sözü gibi, dil öğrenimini teşvik eden motifler taşır. Özellikle Arapça, "Kur'an-ı Kerim'in indirildiği dil" olması bakımından, İslamiyet'in kabulünden sonra, Türkler için hususi bir yere sahip olmuştur. Günümüzde ise milletler arası kültürel, turistik, siyasî ve ticarî münasebetlerin artması ve Ortadoğu'nun geleceğin dünyasının şekillenmesinde merkezî bir rol oynamasının beklenmesi sebebiyle, yirmiden fazla ülkede konuşulan Arapçanın önemi giderek artmaktadır.

Arapça eğitimi, geçmişte uzun süre klasik usulle yapılmış olmakla birlikte, günümüzün dil eğitimi veren kurumlarında modern eğitim metotları yanında, karşıtsal çözümleme ve yanlış çözümlemesi gibi, çeşitli hipotezlerden faydalanma yoluna gidilmektedir.

Çalışmamızda karşıtsal çözümleme ile Arapça ve Türkçede zamirler hakkında genel bilgi verildikten sonra, iki dilin zamirlerinin karşıtsal bir çözümlemesi yapılarak, benzer ve farklı yönleri belirlenmiş, ulaşılan sonuçların Arapça eğitiminde kullanımına ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmam sırasında büyük desteğini gördüğüm hocam Prof. Dr. Emrullah İşler'e teşekkürü borç bilirim.

Ayşegül (Seymen) Koç

ÖZET

Arapça ve Türkçede Zamirler
- Karşıtsal Çözümleme -

Koç, Ayşegül
Yüksek Lisans, Arap Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emrullah İŞLER
Temmuz-2006

Bu çalışmada, karşıtsal çözümlemenin güçlü görüşünden hareket ederek, anadili Türkçe olanların Arapça öğrenirken karşılaştığı güçlüklerden bir bölümünün, Arapça ile Türkçe arasındaki yapı, işlev ve anlam bakımından farklılıklardan kaynaklandığı varsayımıyla, Arapça ve Türkçedeki zamirler incelendi.

Yapılan karşıtsal çözümleme sonucunda, iki dilin sözdizimi, cinsiyet ve çokluk başta olmak üzere önemli farklılıklar gösterdiği tesbit edildi. Tesbit edilen bu farklılıkların öğrencilerin Arapça öğrenirken yapmaları muhtemel hataları öngörmede yardımcı olacağı; dolayısıyla dil öğrenimi sırasında bu konulara özel bir önem verilmesi gerektiği sonucuna varılarak, çözüm önerilerinde bulunuldu.

ABSTRACT

Pronouns in Arabic and Turkish
- Contrastive Analysis -

Koç, Ayşegül
Master of Science, Arabic Language and Instruction
Advisor: Prof. Emrullah İŞLER
July-2006

In this study, moving by the strong version of contrastive analysis, through the assumption that, some of the difficulties confronted by native speakers of Turkish while they learn Arabic, was due to the differences with regards to structure, functionality and meaning between Arabic and Turkish.

At the end of contrastive analysis, it was concluded that the two languages have significant differences mainly in the sentence structure, masculinity, femininity and scope. Meanwhile, if consideration were given to these differences in language learning, it would help students foresee their probable errors while they learn Arabic. Finally resolving suggestions were provided to complement these conclusions.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI 1
ÖN SÖZ 2
ÖZET 3
ABSTRACT 4
İÇİNDEKİLER 5
TABLOLAR LİSTESİ 7
GİRİŞ 8
1. ARAPÇA VE TÜRKÇENİN GENEL ÖZELLİKLERİ 8
2. KARŞITSAL ÇÖZÜMLEME 9
2.1. GENEL BİLGİLER 9
2.2. KARŞITSAL ÇÖZÜMLEME HİPOTEZLERİ 10
2.2.1. GÜÇLÜ GÖRÜŞ 10
2.2.2. ZAYIF GÖRÜŞ 11
2.2.3. ORTA GÖRÜŞ 11
2.3. KARŞITSAL ÇÖZÜMLEMENİN DEĞERLENDİRMESİ 11
2.4. GÜÇLÜK SIRA DÜZENLEMESİ 13
I. BÖLÜM: ARAPÇADA ZAMİRLER 15
1. ZAMİRLERİN ÖZELLİKLERİ 15
2. ZAMİRLERİN ÇEŞİTLERİ 17
2.1. MUNFASIL ZAMİRLER 17
2.1.1. MERFU MUNFASIL ZAMİRLER 17
2.1.2. MANSUB MUNFASIL ZAMİRLER 20
2.2. MUTTASIL ZAMİRLER 21
2.2.1. MERFU MUTTASIL ZAMİRLER 21
2.2.2. MANSUB MUTTASIL ZAMİRLER 23
2.2.3. MECRUR MUTTASIL ZAMİRLER 25
2.3. MUSTETİR (GİZLİ) ZAMİR 29
2.4. İŞARET İSİMLERİ 30
2.5. İSMİ MEVSUL 37
2.5.1. HUSUSİ İSMİ MEVSUL 37
2.5.2. MÜŞTEREK İSMİ MEVSUL 38
2.5.3. İSMİ MEVSULLERİN KULLANIŞLARI 40
II. BÖLÜM: TÜRKÇEDE ZAMİRLER 43
1. ZAMİRLERİN ÖZELLİKLERİ 43
2. ZAMİRLERİN ÇEŞİTLERİ 45
2.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ 46
2.2. İŞARET ZAMİRLERİ 50
2.3. İYELİK ZAMİRLERİ 52
2.4. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ 54
2.5. SORU ZAMİRLERİ 55
2.6. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ 60
2.7. İLGİ ZAMİRLERİ 62
2.8. BAĞLAMA ZAMİRLERİ 63

III. BÖLÜM: ARAPÇA VE TÜRKÇEDE ZAMİRLERİN KARŞITSAL ÇÖZÜMLEMESİ 67
1. GENEL OLARAK ZAMİRLER 67
1.1. BENZEYEN YÖNLER 67
1.2. FARKLI YÖNLER 67
2. ÖZEL OLARAK ZAMİRLER 69
2.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ 69
2.1.1. BENZEYEN YÖNLER 69
2.1.2. FARKLI YÖNLER 71
2.2. İŞARET ZAMİRLERİ 73
2.2.1. BENZEYEN YÖNLER 73
2.2.2. FARKLI YÖNLER 74
2.3. İYELİK ZAMİRLERİ 75
2.3.1. BENZEYEN YÖNLERİ 75
2.3.2. FARKLI YÖNLER 75
2.4. MERFU MUTTASIL ZAMİRLER 76
2.4.1. BENZEYEN YÖNLER 76
2.4.2. FARKLI YÖNLER 76
2.5. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ 76
2.5.1. BENZEYEN YÖNLER 76
2.5.2. FARKLI YÖNLER 77
2.6. SORU ZAMİRLERİ 78
2.6.1. BENZEYEN YÖNLER 78
2.6.2. FARKLI YÖNLER 79
2.7. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ 80
2.7.1. BENZEYEN YÖNLER 80
2.7.2. FARKLI YÖNLER 81
2.8. İSMİ MEVSULLER 81
3. GÜÇLÜK SIRA DÜZENLEMESİNE GÖRE ARAPÇA VE TÜRKÇEDE ZAMİRLER 83
SONUÇ VE ÖNERİLER 85
KAYNAKÇA 88

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Güçlük sıra düzenlemesi 1 13
Tablo 2: Güçlük sıra düzenlemesi 2 13
Tablo 3: Arapçada zamirler 16
Tablo 4: Merfu munfasıl zamirler. 18
Tablo 5: Mansub munfasıl zamirler. 20
Tablo 6: Mazi fiildeki merfu muttasıl zamirler. 21
Tablo 7: Muzari fiildeki merfu muttasıl zamirler. 22
Tablo 8: Emr-i hāzır merfu muttasıl zamirler. 23
Tablo 9: Emr-i gāib merfu muttasıl zamirler. 23
Tablo 10: Mansub muttasıl zamirlerin mazi fiile eklenmesi. 24
Tablo 11: Mecrur muttasıl zamirler. 25
Tablo 12: Zamirlerin من harfi ceri ile kullanımı. 26
Tablo 13: Zamirlerin إِلَى harfi ceri ile kullanımı. 27
Tablo 14: Zamirlerin لِ harfi ceri ile kullanımı. 27
Tablo 15: Zamirlerin ب harfi ceri ile kullanımı. 28
Tablo 16: Zamirlerin على harfi ceri ile kullanımı. 28
Tablo 17: Zamirlerin فِي harfi ceri ile kullanımı. 28
Tablo 18: Yakın için işaret zamirleri. 31
Tablo 19: Orta uzaklık için işaret zamirleri. 31
Tablo 20: Uzak için işaret zamirleri. 32
Tablo 21: ذلِكَ ve تلكَ nin sonundaki ك zamirinin çekimlenmesi. 35
Tablo 22: Hususi ismi mevsuller. 37
Tablo 23: Zamirlerin sınıflandırılması 45
Tablo 24: Şahıs zamirlerinin çekimi. 47
Tablo 25: Zamir tamlamalarında ekler ve örnekler. 49
Tablo 26: İşaret zamirlerinin çekimi. 50
Tablo 27: İyelik zamirlerinin çekimi. 52
Tablo 28: Dönüşlülük zamirlerinin çekimi. 54
Tablo 29: *ne* ve *kim* soru zamirlerinin çekimi. 56
Tablo 30: İyelik zamiri almış *ne* soru zamirinin çekimi. 57
Tablo 31: İyelik zamiri almış *kim* soru zamirinin çekimi. 57
Tablo 32: Arapça ve Türkçede zamirlerin isimlendirmesi 68
Tablo 33: Arapça ve Türkçede şahıslar 69
Tablo 34: Arapça ve Türkçede şahıs zamirleri 72
Tablo 35: Arapça ve Türkçede işaret zamirleri 74
Tablo 36: İsmi mevsuller, bağlama zamirleri, ortaç ekleri 82
Tablo 37: Güçlük sıra düzenlemesi 3 84

GİRİŞ

1. ARAPÇA VE TÜRKÇENİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Köken bakımından Ural-Altay dil ailesine mensup olan Türkçe, yapı bakımından eklemeli dillerin bir alt gurubu olan bağlantılı dillerdendir. Bağlantılı dillerde, değişmeden kalan sabit kelime kökleri ile bunlara eklenen çeşitli ekler vardır. Kelimenin baş veya sonuna eklenen bu ekler, kökle kaynaşarak kelimede anlam veya görev değişikliği yapar. Türkçede ön ekleme yoktur. Ekler her zaman kök ve gövde sonuna getirildiği için Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Ekler, kelimelerden yeni anlamda kelimeler türetmek üzere gelen "yapım ekleri" ve kelimeler arasında geçici anlam bağlantıları kurmak üzere gelen "çekim ekleri" olmak üzere ikiye ayrılır (Korkmaz, 2003:LXIII). Türkçe Altay dil gurubunun tipik özelliklerini gösterir. Bu dillerde cinsiyet yoktur. Cümle yapısı bakımından özne fiilden önce gelir ve genellikle baştadır. Fiil cümlenin sonundadır. Ad ve sıfat tamlamalarında belirten belirtilenden önce gelir (Korkmaz, 2003:LXXI).

Arapça köken bakımından Hami-Sami dil ailesine mensuptur ve yapı bakımından bükümlü dillerin alt gurubu olan kök bükümlü dillerdendir. Bükümlü dillerde de tek veya çok heceli kökler ile ekler vardır. Bu dil gurubunun temel özelliği çekim sırasında kökün, özellikle kökteki ünlünün değişikliğe uğramasıdır. Türkçe gibi bağlantılı dillerde hiçbir zaman böyle bir değişmeye rastlanmaz (Aksan, 1995:107; Korkmaz, 2003:LXIII). Kök bükümlü dillerde, kelime kökü değiştiği halde, kelime kökü ile türetilen yeni kelime arasında ses yapısı bakımından bir ilgi bağı vardır. Kelime köründeki ünsüzlerden oluşan asıl sesler yeni kelimede de korunmuştur. Arapçada ünlü kırılması "vezin" denilen belirli kalıplar içinde yapılır (Korkmaz, 2003:LXIII).

2. KARŞITSAL ÇÖZÜMLEME

2.1. GENEL BİLGİLER

Karşıtsal çözümleme hipotezi, dil öğrenimindeki güçlüklerin anadil ve amaç dil arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını; hataların, iki dilin farklılık gösterdiği hususlarda, anadil girişimi sebebiyle ortaya çıktığını ve iki dilin karşılaştırılmasıyla tesbit edilen farklılıklardan hareket ederek bu hataların öngörülebileceğini savunur.

Yabancı dil öğreniminde, anadilden amaç dile daha fazla olmak üzere, anadil ile amaç dil arasında karşılıklı bir etkileşme söz konusudur (İşler, 1996:22). Önceki bilginin sonraki bilgiye etki etmesine, genel olarak, aktarım denir (İşler, 2002a:127). Aktarım öğrenimi kolaylaştırırsa "olumlu", zorlaştırırsa "olumsuz" olarak değerlendirilir. Olumlu aktarım eski ve yeni bilgiler arasında benzeyen, olumsuz ise farklılık gösteren noktalarda gerçekleşir. Olumlu aktarım "kolaylaştırma", olumsuz aktarım ise "girişim" adıyla da anılmaktadır (Huthaily, 2003:10). Girişim sesbilim, söz dizimi ve kelime olmak üzere, dilin üç bileşeninden her hangi birisinde görülebilir (Hocking, 1973:89).

Diller arasındaki karşılaştırmalar yeni değildir. Bu tür çalışmaların dilimizdeki örnekleri de oldukça eskilere dayanır. XI. yüzyılda Karahanlı Türkleri arasında yetişen *Kaşgarlı Mahmut*, "Divanu Lûgati't-Türk" isimli eserinde, çeşitli Türk lehçelerinin kelime ve kuralları hakkında bilgiler vermiş ve Türkçenin Arapçaya denk bir dil olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bir Çağatay Türkü olan *Ali Şir Nevayi* ise XV. yüzyılda, Türkçenin Farsçaya üstünlüğünü ispatlamak amacıyla "Muhākemetu'l-Lugateyn" isimli eserini yazmıştır (Aksan, 1995:19). Bununla birlikte, bu iki eserdeki karşılaştırmalar, diller arasındaki köken birliğini ortaya koymak veya öğrenci yanlışlarını öngörmek amacını gütmezler; dil eğitimi maksadıyla ve millî duygularla hareket ederek yapılmışlardır.

Karşıtsal çözümleme hipotezinin çıkış noktasını Fries'in 1945'te yayınlanan *Teaching and Learning English as a Foreign Language* isimli kitabında yer alan anadil ve amaç dilin betimlemelerinin karşılaştırılmasına ilişkin görüşü oluşturur.

Robert Lado'nun, 1957'de yayımlanan ve ilk sayfasında Fries'in bu görüşüne atıfta bulunduğu *Linguistics across Cultures* isimli kitabı, karşıtsal dilbilimin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Nickel, 1971:2).

"Karşıtsal çözümleme" yerine "karşıtsal dilbilim" ifadesini kullananlar olduğu gibi, karşıtsal çözümlemeyi karşıtsal dilbilimin araştırma yöntemi olarak ele alanlar da vardır. Esas olarak "karşıtsal dilbilimin kuramsal, karşıtsal çözümlemenin ise uygulamalı olduğunu" ifade eden İşler (2002a:125), "yine de bu alanda yazılan yazılarda ikisi arasında kesin bir ayrıma gidilmediği" düşüncesindedir.

Karşıtsal dilbilim, karşılaştırmalı dilbilim gibi, temelde dillerin karşılaştırmasına dayanmakla birlikte, aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Karşılaştırmalı dilbilimde diller filogenetik ilişkilerine göre karşılaştırılır ve benzerliklere dayanılarak ortak bir noktaya ulaşılmaya çalışılır. Karşıtsal dilbilimde ise diller birçok yönden ele alınır ve daha geniş çaplı karşılaştırmalar yapılır (Nickel, 1971:1,2). Ayrıca karşıtsal dilbilim diller arasındaki farklılıklarla, benzerliklerden daha fazla ilgilenir (İşler, 2002a:125).

Karşıtsal dilbilim veya karşıtsal çözümleme alanındaki çalışmalar ve sempozyumlar altmışlı yıllarda yoğun bir şekilde gözlemlenir ve yetmişli yıllarda da devam eder. Sonraki yıllarda yoğunluğu azalan bu çalışmalar, günümüzde de devam etmektedir (İşler, 2002a:124,125).

2.2. KARŞITSAL ÇÖZÜMLEME HİPOTEZLERİ

Karşıtsal çözümleme hakkında güçlü, zayıf ve orta biçiminde isimlendirilen üç görüş ortaya konulmuştur.

2.2.1. GÜÇLÜ GÖRÜŞ

Güçlü görüşe göre, yabancı dil öğrenmeye başlayan öğrenciye anadiline benzeyen olgular kolay, farklı olan olgular ise güç gelecektir. Buna göre, yabancı dil öğrenen öğrenciye en güç gelen yönler anadilinde karşılığı olmayan yönlerdir. Dolayısıyla anadili ile amaç dil arasında farklılık arttıkça anadili girişimi de artacaktır.

Güçlü görüşe göre, yabancı dil öğreniminde karşılaşılan güçlükler anadili ile amaç dil arasında yapılacak karşıtsal çözümleme ile önceden belirlenebilir (İşler, 2002a:126).

2.2.2. ZAYIF GÖRÜŞ

"Zayıf görüş, anadili girişimine diller arasındaki farklılığın değil, amaç dilin kurallarının tam öğrenilmemesinin yol açtığını söyler." (İşler, 1996:22)

Zayıf görüş, güçlü görüşün güçlüklerin önceden belirlenebileceği iddiasını kabul etmez. Belki bazı güçlükler önceden belirlenebilir, ama güçlüklerin tamamının öngörülebilmesi imkânsızdır. Bu görüş, anadil girişiminden elde edilen veri ile işe başlar ve bu veriyi iki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkları açıklamada kullanır (İşler, 2002a:126,127). Zayıf görüş daha sonraları, "yanlış çözümlemesi"nin bir parçası haline gelmiştir (Huthaily, 2003:16).

Zayıf görüşe göre karşıtsal çözümlemenin dil eğitimindeki yerini "(önceden) öngörmek" yerine "(sonradan) açıklamak" biçiminde özetleyebiliriz.

2.2.3. ORTA GÖRÜŞ

Orta görüşe göre, anadil ve amaç dil arasında benzeyen veya tamamen farklı olan özellikler öğrenmede güçlüğe yol açmaz, asıl güçlük iki dil arasındaki farklılığın az olduğu hususlarda yaşanır.

Orta görüşe göre yabancı dilin öğrenilmesi en güç olan yönleri anadil ile çok az farklılık gösteren ses, ses dizisi ve anlamlardır (İşler, 2002a:127).

2.3. KARŞITSAL ÇÖZÜMLEMENİN DEĞERLENDİRMESİ

Karşıtsal çözümlemenin üç hipotezinin ortak noktasını yabancı dil öğreniminde anadilden amaç dile yapılan aktarım oluşturmakta, ancak her görüş anadil girişimine farklı şekilde yaklaşmaktadır. Zayıf görüş, anadil girişiminin diller arası farklılıklardan değil de amaç dildeki bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ortaya koymasıyla diğer iki görüşten ayrılır. Güçlü görüş ile orta görüş ise, anadil

girişimiyle diller arasındaki farklılıkların ilişkisini birbirlerine zıt olarak kurar: Diller arasındaki farklılık fazlalaştıkça anadil girişimi artacaktır diyen güçlü görüşe karşın; orta görüş, diller arasındaki farklılığın azalması doğru genelleme yapmaya engel olacak ve anadil girişimini artıracaktır demektedir. Güçlü görüş iki dil arasındaki ciddi yapısal değişikliklerden kaynaklanan anadil girişimlerinde; orta görüş ise ses ve anlam düzeyindeki bir takım basit farklılıkların neden olduğu dil yanlışlarında haklı çıkmaktadır (İşler, 1996:22,23).

Bununla birlikte, yabancı dil öğrencilerinin yaptığı yanlışların tamamı anadil girişiminden kaynaklanmamaktadır. Karşıtsal çözümleme, girişim dışındaki faktörlerden kaynaklanan yanlışları öngörmede yetersiz kalmaktadır (James, 1971:54). Yapılan deneye dayalı çalışmalar karşıtsal çözümlemenin yabancı dil öğrencilerinin yaptıkları hataların tamamını değil, bir kısmını açıklayabildiğini göstermektedir. Bir araştırma, yabancı dil öğrenenlerin yaptıkları yanlışların yaklaşık beşte birinin anadil girişiminden kaynaklandığını ortaya koymuştur (İşler, 2002a:130).

Karşıtsal dilbilimle ilgili olarak dil öğrenimindeki yanlışların sadece girişimden kaynaklanmaması, yanlışları öngörmede yetersiz kalması, dillerin tipolojik farklılıklarıyla öğrenme güçlüklerinin orantılı olmaması ve öğretmen merkezli dil öğrenimine destek vermesi (James, 1971:54,58) gibi eleştiriler yapılmışsa da, "karşılaştırmaların, öğrencilerin yaptıkları yanlışların türünü ele alan çalışmalarla bütünlenmesi, öğretimde son derece yararlı sonuçlar elde edilmesini sağlamış, öğretim bilime etkin katkılarda bulunmuştur" (Vardar ve ark., 1998:30).

Lado, karşıtsal çözümlemenin dil eğitimindeki önemini öğretim, dil sınavları, araştırma ve ortak anlayış başlıkları altında incelemiştir (İşler, 2002a:128). Karşıtsal çözümlemenin dil eğitiminden başka, makine çevirisi ve dil tipolojisi alanlarında da önemli katkıları vardır (Nickel, 1971:2).

2.4. GÜÇLÜK SIRA DÜZENLEMESİ

Karşıtsal çözümlemenin güçlü görüşüne göre güçlük sıra düzenlemesi unsurların zorunlu olup (+) olmamalarına (-) göre yapılabilir (Stockwell ve ark, 1973:283):

Gurup	*Güçlük Derecesi*	*Anadil*	*Amaç Dil*
I	1	Ø	+
	2	Ø	-
	3	-	+
II	4	+	-
	5	+	Ø
	6	-	Ø
III	7	-	-
	8	+	+

Tablo 1: Güçlük sıra düzenlemesi 1

Güçlük sıra düzenlemesinde unsurların zorunluğu yanında, yapısal ve işlevsel/anlamsal karşılıkları da dikkate alınabilir (Stockwell ve ark, 1973:284):

Gurup	*Güçlük Derecesi*	*Anadil*	*Yapısal Karşılık*	*İşlevsel/Anlamsal Karşılık*	*Amaç Dil*
I	1	Ø	≠		+
	2	Ø	≠		-
II	3	-	≠	=	-
	4	+	≠	=	+
	5	-	≠	=	+
	6	+	≠	=	-
III	7	+	≠		Ø
	8	-	≠		Ø
IV	9	-	=	≠	-
	10	+	=	≠	+
	11	-	=	≠	+
	12	+	=	≠	-
V	13	-	=	=	-
	14	+	=	=	+
	15	-	=	=	+
	16	+	=	=	-

Tablo 2: Güçlük sıra düzenlemesi 2

Yukarıdaki tabloda verilen guruplar, iki dildeki mütekabiliyeti güçlük derecelerinin ana sınıfları olarak ifade etmektedir. Bu gurupların anlamlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

I. Anadilde karşılığın bulunmaması

II. Yapısal karşılığın bulunmayıp işlevsel/anlamsal karşılığın bulunması

III. Amaç dilde karşılığın bulunmaması

IV. Yapısal karşılığın bulunup işlevsel/anlamsal karşılığın bulunmaması

V. Yapısal ve işlevsel/anlamsal karşılığın bulunması

V. gurup herhangi bir zorluğa sebep olmaz. I. ve II. guruplar en kalıcı ve en kaçınılmaz güçlükleri içerir. III. ve IV. guruplar ise öğrenmenin başlangıç dönemlerinde önem taşırlar (Stockwell ve ark, 1973:285).

I. BÖLÜM:
ARAPÇADA ZAMİRLER

1. ZAMİRLERİN ÖZELLİKLERİ

Kendisi başka bir isimden türemediği gibi, kendisinden de başka bir isim türemeyen isimlere türememiş (camid) isim denir. Zamirler de bu grupta yer alırlar (Sarmış, 1998:182; Uralgiray, 1986:520).

Zamir (ضمر) kökünden gelir ve ismin yerini tutan kelimelere denir. Gramer tarifiyle mütekellim, muhatab veya gaibe delalet eden kelimeye zamir denir (İbn Akîl, 1974:88; el-Galâyini, 1981:116; İbn Hişâm, 1978:177; İbn Hişâm; 1993:104). Arapçada kadınlar ve erkekler için ayrı zamirler kullanılır (Etik, 1969:10).

Arapçada zamirleri tablo halinde şu şekilde gösterebiliriz:

	فعل ماضٍ + ضمير الرفع	فعل ماضٍ+ ضمير النصب	المضارع + ضمير الرفع	المضارع + ضمير النصب	فعل الأمر + ضمير الرفع	فعل الأمر + ضمير النصب	إنّ وضمير النصب	الاسم + ضمير الجر	الحرف + ضمير الجر
للمتكلم	تُ /سمعتُ	ي /سمعني	Ø	ي /أَسْمَعُني		ي اسمعني	ي إنني	ي /بيتي	ي /ببيتي
للمتكلمْين	نا /سمعنا	نا /سمعنا	Ø			نا اسمعنا	نا إننا	نا /بيتنا	نا /ببيتنا
للمتكلمِين	نا /سمعنا	نا /سمعنا	Ø	نا /أَسْمَعُنا		نا اسمعنا	نا إننا	نا /بيتنا	نا /ببيتنا
للمخاطب	تَ /سمعتَ	كَ /سمعنا	Ø	كَ /يسمعكَ	Ø	Ø	كَ إنك	كَ /بيتكَ	ك /ببيتكَ
للمخاطبَيْن	تما /سمعتما	كما /سمعكما	ا /تسمعان	كما /يسمعكما	ا /اسمعا		كما إنكما	كما /بيتكما	كما /ببيتكما
للمخاطبِين	تم /سمعتم	كم /سمعكم	و /تسمعون	كم /يسمعكم	وا /اسمعوا		كم إنكم	كم /بيتكم	كم /ببيتكم
للمخاطبة	تِ /سمعتِ	كِ /سمعكِ	ي /تسمعين	كِ /يسمعكِ	ي /اسمعي		كِ إنكِ	كِ /بيتكِ	كِ ببيتِكِ
للمخاطبَيْن	تما /سمعتما	كما /سمعكما	ا /تسمعان	كما /يسمعكما	ا /اسمعا		كما إنكما	كما /بيتكما	كما ببيتكما
للمخاطبات	تن /سمعتن	كن /سمعكن	ن /تسمعن	كن /يسمعكن	ن /اسمعن		كن إنكنّ	كن /بيتكن	كن ببيتكن
للغائب	Ø	ها/سمعه	Ø	ها /يسمعه		ها/اسمعه	ها /إنه	ها/بيته	ها/ببيته
للغائبَيْن	ا /سمعا	هما /سمعهما	ا /يسمعان	هما /يسمعهما		هما /اسمعهما	هما /انهما	هما /بيتهما	
للغائِبين	وا /سمعوا	هم /سمعهم	و /يسمعون	هم /يسمعهم		هم /اسمعهم	هم /انهم	هم /بيتهم	ها/ببيته
للغائبة	Ø	ها /سمعها	Ø	هما /يسمعهما		ها /اسمعها	ها /إنها	ها /بيتها	ها /ببيتها
للغائبتيْن	تا /سمعتا	هما /سمعهما	ا تسمعان	هما /يسمعهما		هما /اسمعهما	هما /إنهما	هما /بيتهما	هما /ببيتهما
للغائبات	ن سمعن	هن سمعهنّ	ن يسمعن	هن يسمعهن		هن /اسمعهن	هن /إنّهن	هن /بيتهن	هن /ببيتهن

Tablo 3: Arapçada zamirler

2. ZAMİRLERİN ÇEŞİTLERİ

Zamirler munfasıl (ayrı), muttasıl (bitişik) ve mustatir (gizli) olmak üzere üçe ayrılırlar (Sarmış, 1998:182).

2.1. MUNFASIL ZAMİRLER

Bir kelimeye bitişik olmadan kullanılan ve başlı başına anlamları olan zamirlerdir (Sarmış, 1998:182; İbn Hişâm, 1993:105). Söze kendisiyle başlanır veya "إلا" dan sonra gelirler (Topaloğlu ve Karaman, 1990:119; el-Galâyini, 1981:120).

Bu zamirler şahıs zamirleri olarak kullanılırlar. İsmin yerini tutarak belirli kabul edilirler. Gayr-i akıl çoğullar tekil dişi hükmünde oldukları için bu zamirlerin çoğulları insanı niteleyen isimler için kullanılırlar (Açık ve Özaslan, 1999:119).

هو كاتب *O bir katiptir.*

ما كاتب إلا هو *Katip ancak odur.*

ما جاء إلا أنا *Sadece ben geldim.*

Munfasıl zamirler, merfu munfasıl ve mansub munfasıl olmak üzere ikiye ayrılır. Munfasıl zamirler cer mahallinde asla bulunmazlar (Gürsoy ve Taşkan 1971:153; İbn Akîl, 1974:97; İbn Hişâm, 1993:105).

2.1.1. MERFU MUNFASIL ZAMİRLER

Türkçedeki ismin yalın hali anlamını ifade ederler. Merfu durumda bulunurlar (Sarmış, 1998:182). Zamirler mebni oldukları için mahallen merfudurlar.

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
هم onlar	هما o ikisi	هو o	Gāib 3.Şahıs Eril
هن onlar	هما o ikisi	هي o	Gāibe 3.Şahıs Dişil
أنتم siz	أنتما siz ikiniz	أنت sen	Muhātab 2.Şahıs Eril
أنتن siz	أنتما siz ikiniz	أنتِ sen	Muhātaba 2.Şahıs Dişil
نحن biz	—	أنا ben	Mutekellim 1.Şahıs

Tablo 4: Merfu munfasıl zamirler.

Bu zamirler cümle içerisinde sadece özne (mubteda veya fail) olarak bulunurlar (Maksudoğlu, 1992:121).

هو مريض في المنزل *O, evde hastadır.*

هم درسوا العربية *Onlar, Arapça okudular (tahsil ettiler).*

هي طبيبة ماهرة في مهنتها *O (bayan), mesleğinde hünerli bir doktordur.*

نحن طالبات من تركيا *Biz Türkiyeli öğrencileriz.*

Zamirler fiille birlikte kullanıldıkları zaman fiilin önüne geçerler. Fiilden sonra geldikleri takdirde fiile vurgu kazandırırlar (Yasdıman, 2003:57).

شربت أنت الشاي *Sen çay içtin(sen). (Çayı sen içtin sen.)*

Zamirlerin pekiştirilmesi tekrar edilerek yapılır (Yasdıman, 2003:57).

هو هو الغفور الرحيم *O, O gafurdur rahimdir.*

Ayrıca muttasıl zamir birleşmiş bir isimden sonra o muttasıl zamirin mukabili olan munfasıl zamir gelirse mana pekiştirilmiş olur (Yasdıman, 2003:57).

هذه حقيبتي أنا *Bu benim çantamdır, benim.*

هذا كتابك أنت *Bu senin kitabındır, senin.*

(حقيبتي) kelimesindeki muttasıl zamirin mukabil munfasıl zamiri (أنا) , (كتابك) kelimesindeki muttasıl zamirin mukabil munfasıl zamiri ise (أنت) dir.

هم ve أنتم munfasıl zamirlerinden sonra hemze-i vasl gelirse sonlarındaki cezimli mimler damme ile harekelenir.

همُ الفقراء *Onlar fakirdirler.*

أنتمُ الأغنياء *Siz zenginsiniz.*

"İsim cümlesinde haber elif-lam almışsa mubteda ile haber arasına karışıklığı önlemek için bir munfasıl zamir girer. Bu zamire zamir-i fasıl (ayırıcı zamir) denir. Bu zamir cinsiyet ve sayıda mubtedaya tabidir" (İmamoğlu, 2001:20; Uralgiray, 1986:127).

الحديقة هي الكبيرة *Bahçe, işte o büyüktür.*

الرجال هم المؤمنون *Adamlar, işte onlar mü'minlerdir.*

Eğer zamir-i fasıl gelmeseydi yukarıdaki cümleler sıfat tamlaması olacaklardı:

الحديقة الكبيرة *Büyük bahçe.*

الرجال المؤمنون *Mü'min adamlar.*

2.1.2. MANSUB MUNFASIL ZAMİRLER

Türkçedeki ismin -e, -a, -i hali anlamını ifade ederler. Cümlede mansub durumdadırlar (Sarmış, 1998:183).

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
إياهم onları, onlara	إياهما ikisini, ikisine	إياه onu, ona	Gāib 3.Şahıs Eril
إياهن onları, onlara	إياهما ikisini, ikisine	إياها onu, ona	Gāibe 3.Şahıs Dişil
إياكم sizi, size	إياكما sizi, size	إياك seni, sana	Muhātab 2.Şahıs Eril
إياكن sizi, size	إياكما sizi, size	إياكِ seni, sana	Muhātaba 2.Şahıs Dişil
إيانا bizi, bize	—	إياي beni, bana	Mutekellim 1.Şahıs

Tablo 5: Mansub munfasıl zamirler.

Bu zamirler sadece meful (düz tümleç) olarak kullanılırlar (Maksudoğlu, 1992:122).

Zamirlerin başındaki إيا nın tek başına bir anlamı yoktur. Fiilinden ayrılmış zamire destek vazifesi yaparak ayrı yazılmasını sağlar (Çörtü, 1998:30).

كسوته إياه *Onu ona giydirdim.*

يعلمه المعلم إياه *Öğretmen onu ona öğretiyor.*

حفظنا الله و إياكم *Allah (C.C.) sizi ve bizi korusun.*

2.2. MUTTASIL ZAMİRLER

Kelimenin sonuna -ondan bir parçaymış gibi- birleşen zamirlere muttasıl zamir denir (Topaloğlu ve Karaman, 1990:120; el-Dahdah, 1996:187). Bunlar isimlere, fiillere ve harflere bitişen bazı harflerdir (Sarmış, 1998:184; el-Galâyini, 1981:117).

كتبه *Onu yazdı.*

كتابك *Senin kitabın.*

Muttasıl zamirler, cümledeki durumuna göre üçe ayrılırlar (Topaloğlu ve Karaman, 1990:120; İbn Akîl, 1974:97).

2.2.1. MERFU MUTTASIL ZAMİRLER

Bunlar, fail (özne) olarak mazi, muzari, emir ve nehiy fiillerine bitişen zamirlerdir (Koçak, 1992:9).

Mazi fiildeki merfu muttasıl zamirler:

Zamirler	**Cemi' (Çoğul)**	**Musenna (İkil)**	**Mufred (Tekil)**	
× ، ا ، و	كتبوا Onlar yazdılar	كتبا İkisi yazdı	كتب Yazdı	Gāib 3.Şahıs Eril
× ، ا ، ن	كتبْنَ Onlar yazdılar	كتبتا İkisi yazdı	كتبتْ yazdı	Gāibe 3.Şahıs Dişil
تَ ، تُماَ ، تُمْ	كتبتُمْ Siz yazdınız	كتبتُما İkiniz yazdınız	كتبتَ Sen yazdın	Muhātab 2.Şahıs Eril
تِ ، تُماَ ، تُنَّ	كتبتُنّ Siz yazdınız	كتبتُما İkiniz yazdınız	كتبتِ Sen yazdın	Muhātaba 2.Şahıs Dişil
تُ ، ناَ	كتبنا yazdık		كتبتُ yazdım	Mutekellim1.Şahıs

Tablo 6: Mazi fiildeki merfu muttasıl zamirler.

“كتب” nin zamiri gizli zamir “هو” , “كتبتْ” in zamiri gizli zamir “هي” dir. كتبتْ deki “تْ” müenneslik alametidir.

Muzari fiildeki merfu muttasıl zamirler:

Zamirler	Cemi’ (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
و ، ا ، ×	يكتبون yazıyorlar	يَكتبانِ İkisi yazıyor	يَكْتُبُ yazıyor	Gāib 3.Şahıs Eril
ن ، ا ، ×	تكتبْنَ yazıyorlar	تكتبان İkisi yazıyor	تكتب yazıyor	Gāib 3.Şahıs Dişil
و ، ا ، ×	تكتبون Siz yazıyorsunuz	تكتبان İkiniz yazıyorsunuz	تكتب yazıyorsun	Muhātab 2.Şahıs Eril
ن، ا ، ي	تكتبن Siz yazıyorsunuz	تكتبان İkiniz yazıyorunuz	تكتبين yazıyorsun	Muhātaba 2.Şahıs Dişil
× ، ×	نكتب yazıyoruz		أكتب yazıyorum	Mutekellim 1.Şahıs

Tablo 7: Muzari fiildeki merfu muttasıl zamirler.

“يَكْتُبُ” nun zamiri gizli durumdaki “هو”, “تكتب” nun zamiri gizli durumdaki “هي”, “تكتب” nun zamiri gizli durumdaki “أنتَ” , “أكتب” nun zamiri gizli durumdaki “أنا”, “نكتب” nun zamiri gizli durumdaki “نحن” dur.

Bazı dilciler تكتبِينَ fiilindeki zamirin gizli zamir أنتِ olduğunu kabul ederler (Koçak, 1992:12).

Emr-i gaib ve emr-i hāzırdaki merfu muttasıl zamirler:

Zamirler	Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
و ، ا ، ×	اكتبوا Siz yazın	اكتبا İkiniz yazın	اكتب Yaz	Muhātab 2.Şahıs Eril
ن ، ا ، ي	اكتُبْنَ Siz yazın	اكتبا İkiniz yazın	اكتبي Yaz	Muhātaba 2.Şahıs Dişil

Tablo 8: Emr-i hāzır merfu muttasıl zamirler.

Zamirler	Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
و ، ا ، ×	لِيكتبوا Yazsınlar	لِيكتبا İkisi yazsın	لِيَكتُبْ Yazsın	Gāib 3.Şahıs Eril
ن ، ا ، ×	لِيكتبْنَ Yazsınlar	لِتكتبا İkisi yazsın	لِتكتُبْ Yazsın	Gāibe 3.Şahıs Dişil

Tablo 9: Emr-i gāib merfu muttasıl zamirler.

2.2.2. MANSUB MUTTASIL ZAMİRLER

إيا ile munfasıl (ayrı) olarak kullanılan nasb zamirler إيا kaldırılarak fiile bitiştirildiklerinde meful ve mansub olurlar (Koçak, 1992:13).

سألاهم *İkisi onlara sordu.*

قرأها *Onu okudu.*

نظرني *Bana baktı.*

نظرني kelimesindeki ن harfi zamir olmayıp, fiilin son harfini meksur olmaktan koruyan koruma (vikaye) harfidir (Sarmış, 1998:186; İbn Akîl, 1974:108).

Mansub muttasıl zamirler mazi fiile şöyle eklenirler:

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
نصرهُمْ Onlara yardım etti	نصرهُماَ İkisine yardım etti	نصرهُ Ona yardım etti	Gāib 3.Şahıs Eril
نصرهُنَّ Onlara yardım etti	نصرهُماَ İkisine yardım etti	نصرهاَ Ona yardım etti	Gāibe 3.Şahıs Dişil
نصركُمْ Size yardım etti	نصركُماَ İkinize yardım etti	نصركَ Sana yardım etti	Muhātab 2.Şahıs Eril
نصركُنَّ Size yardım etti	نصركُماَ İkinize yardım etti	نصركِ Sana yardım etti	Muhātaba 2.Şahıs Dişil
نصرناَ Bize yardım etti	---	نصرنيِ Bana yardım etti	Mutekellim 1.Şahıs

Tablo 10: Mansub muttasıl zamirlerin mazi fiile eklenmesi.

Bu tablo, 3. şahıs eril durumundaki mazi fiile bütün şahıslar için eklenen nasb zamirlerini göstermektedir.

Fail durumunda olan gāib cemi müzekker zamirini (وا), meful zamire bağlarken cemi alameti elif düşer (Yasdıman, 2003: 51).

وَجَدُوهُمْ *Onları buldular.*

كَتَبُوهُ *Onu yazdılar.*

شَرِبُوهَا *Onu içtiler.*

Mazi fiil sonuna bitişen ve fail durumunda olan cemi muhatap zamirinden sonra mansup muttasıl zamir gelirse araya bir nevi kaynaştırma görevi üstlenen bir vav harfi ilave edilir (Güler ve ark, 2005:137).

سَمِعْتُمُوهُ *Onu duydunuz.*

شَرِبْتُمُوهُ *Onu içtiniz.*

Muttasıl هُمْ ve كُمْ zamirlerinden sonra hemze-i vasl'dan olan harfi tarif gelirse geçiş, sonlardaki sakin mimin zammelenmesiyle olur.

شَكَرَهُمُ الرَّجُلُ Adam size teşekkür etti.

2.2.3. MECRUR MUTTASIL ZAMİRLER

İsimlerin sonuna bitişen zamirler muzafun ileyh olarak mecrur olurlar (Sarmış, 1998:186; el-Galâyini, 1981:125).

بيتكم *Sizin eviniz.*

امّها *Onun annesi.*

ابوك *Senin baban.*

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
كتابهم Onların kitabı	كتابهما O ikisinin kitabı	كتابه Onun kitabı	Gāib 3.Şahıs Eril
كتابهن Onların kitabı	كتابهما O ikisinin kitabı	كتابها Onun kitabı	Gāibe 3.Şahıs Dişil
كتابكم Sizin kitabınız	كتابكما İkinizin kitabı	كتابك Senin kitabın	Muhātab 2.Şahıs Eril
كتابكن Sizin kitabınız	كتابكم İkinizin kitabı	كتابكِ Senin kitabın	Muhātaba 2.Şahıs Dişil
كتابنا Bizim kitabımız	---	كتابي Benim kitabım	Mutekellim 1.Şahıs

Tablo 11: Mecrur muttasıl zamirler.

Bu tablo, kitap kelimesinin muzafun ileyhi durumunda olan mecrur muttasıl zamirleri göstermektedir.

Zamirlerin harekeleri mebni oldukları için değişmez. Fakat zamirden önceki ismin harekesi cümledeki yerine göre (fail, meful, vs.) farklılık gösterir. Ancak mütekellim ya'sı (ي) birleştiği ismin son harfinin harekesini her durumda kesra olarak harekeler.

مدرستيِ *Benim okulum.*

Yukarıdaki örneklerde zamirler, isme eklenerek mülkiyet zamiri görevini görmektedir. Ayrıca cer harflerine eklenerek ismin çeşitli hallerinde de bulunurlar.

سلّمتُ عليهم *Onlara selam verdim.*

كتبتُ إليهِ رسالةً *Ona bir mektup yazdım.*

Harfi cerler ismin önüne geldikleri gibi ismin yerini tutan zamirlere de birleşir (Yasdıman, 2003:54).

منهم onlardan منهنّ	منهما o ikisinden منهما	مِنْهُ ondan ها
منكم sizden منكنّ	منكما ikinizden منكما	منك senden كِ
منّا bizden	منّا ikimizden	منِّي benden

Tablo 12: Zamirlerin من harfi ceri ile kullanımı.

إِلَيْهِ ona إِلَيْها	إِلَيْهما o ikisine إِلَيْهما	إِلَيْهم onlara إِلَيْهنّ
إِلَيْك sana إِلَيْكِ	إِلَيْكما ikinize إِلَيْكما	إِلَيْكم size إِلَيْكنّ
إِلَيَّ bana	إِلَيْناَ ikimize	إِلَيْناَ bize

Tablo 13: Zamirlerin إِلَى harfi ceri ile kullanımı.

لِ harfi ceri isme birleşirse لِ olarak kesra ile, mütekellim ya'sı hariç zamire birleşirse لَ olarak fetha hareke ile bağlanır. Cümlenin başında mülkiyet (var manası) ifade eder.

الكتاب لِي و الحقيبة لِخالدٍ *Kitap benim, çanta Halit'indir*

الكتاب لِي و الحقيبة لَهُ *Kitap benim çanta onundur.*

لِي كتابٌ *Benim bir kitabım var.*

لَه onun لَها	لَهما o ikisinin لَهما	لَهُمْ onların لَهُنّ
لَك senin لَكِ	لَكما ikinizin لَكما	لَكم sizin لَكنّ
لِي benim	لَنا ikimizin	لَنا bizim

Tablo 14: Zamirlerin لِ harfi ceri ile kullanımı.

بِهِم onlarla بِهِنّ	بِهِما o ikisiyle بِهِماَ	بِه onunla بِها
بِكم sizle بِكنّ	بِكما ikinizle بِكما	بِك seninle بِكِ
بِنا bizle	بِنا ikimizle	بِي benle

Tablo 15: Zamirlerin ب harfi ceri ile kullanımı.

عليْهِم onlara عليْهِنّ	عليْهما o ikisine عليْهما	عليْهِ ona عليْها
عليْكم size عليْكنّ	عليْكما ikinize عليْكما	عليْك sana عليْكِ
عليْنا bize	عليْنا ikimize	عليَّ bana

Tablo 16: Zamirlerin على harfi ceri ile kullanımı.

فِيهِمْ onlarda فِيهِنَّ	فِيهِما o ikisinde فِيهِما	فِيهِ onda فِيها
فِيكم sizde فِيكنّ	فِيكما ikinizde فِيكما	فِيك sende فِيكِ
فِينا Bizde	فِينا ikimizde	فِيَّ bende

Tablo 17: Zamirlerin فِي harfi ceri ile kullanımı.

2.3. MUSTETİR (GİZLİ) ZAMİR

Telaffuzda ya da yazıda görülmeyip fiilde var olduğu düşünülen zamirdir (Yasdıman, 2003:59; el-Galâyini, 1981:123). Mazi fiilde müstetir zamir هو ve هي dir. Zira diğer sigalarda geçen bütün fail zamirler fiilde bizzat görülür.

دخل الغرفة "odaya girdi" cümlesinde fiilde varolduğu düşünülen zamir هو dir.

كتبتْ الدرسَ "dersi yazdı" cümlesinde تْ fail değil, failin müennes olduğunu gösteren alamettir. Buradaki gizli zamir ise هي dir.

Muzari fiilde müstetir zamirler هو , هي , أنتَ , أنا , نحن dur.

ماذا يفعل؟	*Ne yapıyor?*	(Gizli zamir هو)
ترجع من الرحلة	*O (bayan) geziden dönüyor.*	(Gizli zamir هي)
تذهب إلى المدرسة مبكراً	*Okula erken gidiyorsun.*	(Gizli zamir أنتَ)
أذهب إلى الحديقة	*Bahçeye gidiyorum.*	(Gizli zamir أنا)
نذهب إلى السوق مساءً	*Çarşıya akşamleyin gidiyoruz.*	(Gizli zamir نحن)

Emri hazırda müstetir zamir أنتَ , emri gaibde ise هو ve هي dir.

اجلسْ مكانَكَ	*Yerine otur.*	(Gizli zamir أنتَ)
لِيَكْتُبْ الدرسَ	*Dersi yazsın.*	(Gizli zamir هو)
لِتَفْتَحْ النافذةَ	*Pencereyi açsın (müe).*	(Gizli zamir هي)

2.4. İŞARET İSİMLERİ

Varlıkları göstermek, onlara işaret etmek için kullanılan isimlere işaret ismi denir (Sarmış, 1998:190; el-Galâyini, 1981:128). İşaret isimleri zamir ve sıfat olarak kullanılabilirler. Müzekker, müennes, tesniye ve cemi olmaları işaret edilen kelimeye bağlıdır (Karaman ve Topaloğlu, 1964:122). İşaret eden isme muşarun ileyh (مشار إليه), yani gösterilen isim denir.

هذا الرجل عالم *Bu adam bilgindir.*

هاتان البنتان *Bu iki kız.*

Asıl işaret isimleri: ذا، ذِي، ذِهِ، ذَانِ، تَانِ، أُلاَءِ kelimeleridir. Baştaki (هاء) lar tenbih edatıdır (İbn Hişâm, 1978:184). Türkçedeki "işte" nin yerini tutarlar. İşaret isimleri başında (ها) olmadan da kullanılırlar (Karaman ve Topaloğlu, 1964:122).

ذا الرجل لاعب مشهور *Bu adam, meşhur bir oyuncudur.*

ذي المرأة معلمة في مدرسة البنات *Bu kadın, kız okulunda öğretmendir.*

İşaret isimleri yakın, orta ve uzak diye üç dereceye ayrılırlar (Gürsoy ve Taşkan, 1971:164; el-Galâyini, 1981:128).

Yakın için (merfu halde):

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
هؤلاء Bunlar	هذان Bu ikisi	هذا Bu	**Eril**
هؤلاء Bunlar	هاتان Bu ikisi	هذه Bu	**Dişil**

Tablo 18: Yakın için işaret zamirleri.

İşaret isimleri, ikil (tesniye) hali dışında hepsi mebnidir (Koçak, 1992:20). Mecrur ve mansub durumunda tesniyeler şöyle kullanılır:

Eril: هذين

Dişil:هاتين

Orta uzaklıkta olanlar için (merfu halde) :

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
أولئِكَ Şunlar	ذانِكَ Şu ikisi	ذاكَ Şu	**Eril**
أولئِكَ Şunlar	تانِكَ Şu ikisi	تاكَ Şu	**Dişil**

Tablo 19: Orta uzaklık için işaret zamirleri.

Mecrur ve mansub durumunda tesniyeleri şöyle olur:

Eril: ذَيْنِكَ

Dişil: تَيْنِكَ

Uzak için kullanılanlar (merfu halde) :

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
أُولالِكَ Onlar	ذانِّكَ O ikisi	ذلِكَ O	**Eril**
أُولالِكَ Onlar	تانِّكَ O ikisi	تلكَ O	**Dişil**

Tablo 20: Uzak için işaret zamirleri.

Mecrur ve mansub durumunda tesniyeleri şöyledir:

Eril: ذَيْنِكَ

Dişil: تَيْنِكَ

İşaret edilen isim uzak olmadığı halde ta'zim için (ذلِك) kullanıldığı da olur (Karaman ve Topaloğlu, 1964:123).

ذلك الكتاب لا ريب فيه *Bu, o kitaptır ki kendisinde hiç şüphe yoktur.*

İşaret isimleri normal olarak isimlerden önce gelirler. Sayı yönünden ve müzekkerlik ve müenneslik bakımından önüne geldiği kelimelerle uyum halindedirler (Yasdıman, 2003:109).

أُولئك الرجال *Şu adamlar.*

هذه البنت *Bu kız.*

Cansız çoğullar tekil dişi hükmünde olduğundan insana işaret olmadığı takdirde cemi yerine müfret müennes işareti kullanılır.

هذه الأقلام *Bu kalemler.*

تلك الكتب *Şu kitaplar.*

İşaret isimlerinden müfret ve cemilerin harekesi mebnidir. Cümle içindeki hali ne olursa olsun bu kelimelerin sonunda bir değişiklik olmaz (Yasdıman, 2003:110).

Merfu durumu:

جاء هذَا الولدُ *Bu çocuk geldi.*

جائت هَذِهِ البنتُ *Bu kız geldi.*

جاء هَؤُلاءِ الأولادُ *Bu çocuklar geldi.*

جائت هَؤُلاءِ البناتُ *Bu kızlar geldi.*

Mansub durumu:

رأيتُ هذَا الولدَ *Bu çocuğu gördüm.*

رأيتُ هَذِهِ البنتَ *Bu kızı gördüm.*

رأيتُ هَؤُلاءِ الأولادَ *Bu çocukları gördüm.*

رأيتُ هَؤُلاءِ البناتِ *Bu kızları gördüm.*

Mecrur Durumu:

سلّمتُ على هذَا الولدِ *Bu çocuğa selam verdim.*

سلّمتُ على هَذِهِ البنتِ *Bu kıza selam verdim.*

سلّمتُ على هَؤُلاءِ الأولادِ *Bu çocuklara selam verdim.*

سلّمتُ على هَؤُلاءِ البناتِ *Bu kızlara selam verdim.*

Tesniye oldukları zaman işaret isimleri cümledeki duruma göre şekil alırlar.

Merfu durumu:

جاء هذان الولدان *Bu iki çocuk geldi.*

جائت هاتان البنتان *Bu iki kız geldi.*

Mansub durumu:

رأيتُ هذيْنِ الولديْنِ *Bu iki çocuğu gördüm.*

رأيتُ هاتيْنِ البنتيْنِ *Bu iki kızı gördüm.*

Mecrur durumu:

أخذتُ الفلوسَ منْ هذيْنِ الولديْنِ *Bu iki çocuktan para aldım.*

أخذتُ الفلوس من هاتيْنِ البنتيْنِ *Bu iki kızdan para aldım.*

İşaret isimleri, kendilerini takip eden ismin harfi tarifli veya nekra oluşuna göre farklı dilbilgisel rol ve bu rollere uygun anlamlar kazanırlar. İşaret ismini takip eden kelimenin başında harfi tarif varsa bu kelime işaret isminin sıfatı durumunda olup, irab yönünden işaret ismine uyar (Güler ve ark, 2005:170).

نجح هذا الطالب في المسابقة *Bu öğrenci yarışmada başarılı oldu.*

كسر القط هاتيْنِ الزجاجتيْنِ *Bu iki şişeyi kedi kırdı.*

İşaret isminden sonra gelen kelimenin nekra olması durumunda işaret ismi mübteda, nekra olan kelime ise haber konumundadır (Güler ve ark, 2005:174).

هذا درسٌ سهلٌ *Bu, kolay bir derstir.*

تلك مشكلةٌ معقدةٌ *O, kompleks bir problemdir.*

İşaret ismi, isim tamlamasının ilk elemanı “mudaf”a ait ise, bu durumda tamlamadan sonra gelir ve ait olduğu isimle uyuşur (Eryılmaz, 1990:76).

في مدينة النبيِّ هذه *Peygamberin bu şehrinde.*

كتابنا هذا *Bu kitabımız.*

في مدينتنا هذه *Bu şehrimizde.*

Uzak için kullanılan işaret isimlerinden ذلِكَ ve تلكَ nin sonundaki ك zamiri, söz konusu nesne ya da kavramı kendisine işaret ettiğimiz şahısların sayısına bağlı olarak çekimlenebilmektedir. Bu zamirler, konuşmakta olan kimsenin 'neyi' gösterdiğine değil, sözkonusu şeyi 'kime/kaç kişiye' gösterdiğine zımni bir atıfta bulunarak muhatabın tekil-ikil-çoğul olmasıyla ilgili olarak bir fikir verir (Güler ve ark, 2005:176; el-Galâyini, 1981:130).

Cemi' (Çoğul)	**Musenna (İkil)**	**Mufred (Tekil)**	
ذلِكَم	ذلِكَما	ذلِكَ	**Eril**
ذلِكنّ	ذلِكما	ذلِكِ	**Dişil**
تلكم	تلكما	تلكَ	**Eril**
تلكنّ	تلكما	تلكِ	**Dişil**
O(nu size gösteriyorum)	O(nu ikinize gösteriyorum)	O(nu sana gösteriyorum)	**Anlam**

Tablo 21: ذلِكَ ve تلكَ nin sonundaki ك zamirinin çekimlenmesi.

İşaret isminin mübteda, haberin harfi tarifli bir isim olması durumunda mübteda ile haber arasına 'zamiru'l-Fasıl' adını verdiğimiz bir zamir getirilir. Bu zamir erillik-dişillik yönünden genellikle mübteda, nadiren de haber ile uyumludur. Şeklen sıfat terkibi görüntüsü veren mübteda ile haberi ayırmak için ilave edilen bu zamirin anlamsal yönden cümleye katkısı yoktur (Güler ve ark, 2005:176).

هذا هو المعطف الرماديُّ *Bu, gri paltodur.*

هذا هو الطالب الأول *Bu, ilk öğrencidir.*

İşaret isimlerinin küçültme (tasgir) şekilleri de vardır (Koçak, 1992:22; İbn Akîl, 1974:136)

ذا’ dan ذياَّ buncağız

ذاك’ den ذياّك şuncağız

ذلك’ den ذياّلك oncağız

تا’ dan تياّ buncağız

تاك’ den تياّك şuncağız

تلك’ den تياّلك oncağız

Ayrıca yer göstermek için kullanılan başka işaret zamirleri de bulunmaktadır (Koçak, 1992:22).

هنا Burada, burası

ههنا İşte burada, işte burası

هناك orada, orası

هُنَالِكَ ta orada, ta orası

ثَمَّ orada, burada

من هنا إلى هنا buradan buraya

من هناك إلى هنا oradan buraya

من هنا إلى هناك buradan oraya

2.5. İSMİ MEVSUL

Anlamı, kendisinden sonra gelen ve 'sıla cümlesi' adı verilen bir cümle ile tamamlanan isimlerdir. İsmi mevsullerin tek başlarına anlamları olmadığı halde, cümlede ilişki halinde bulunduğu isimlerin dilbilgisel rollerine (fail, meful, vs.) uygun olarak '-en/-an; -dığı/-diği; -anı/,eni; -ana/-ene; -andan/-enden' gibi değişik anlamsal katkılarda bulunurlar (Güler ve ark, 2005:179; Sarmış, 1998:196).

İsmi mevsuller ikiye ayrılır (Yasdıman, 2003:312; İbn Hişâm, 1993:112):

1. Hususi İsmi Mevsul

2. Müşterek İsmi Mevsul

2.5.1. HUSUSİ İSMİ MEVSUL

Hususi ismi mevsuller, müzekker ve müennesleriyle birlikte müfret, tesniye ve cemileri bulunan ismi mevsullerdir (İbn Akîl, 1974:141; el-Galâyini, 1981:130).

Cemi' (Çoğul)	Musenna (İkil)	Mufred (Tekil)	
الذينَ	اللذان - اللذيْنِ	الذي	**Eril**
اللاتي – اللواتي – اللاّئي	اللتان - اللتيْنِ	التي	**Dişil**

Tablo 22: Hususi ismi mevsuller.

Tesniyeler dışında tüm ismi mevsuller mebnidir.

جاءتْ المرأةُ التي علّمتْني *Bana öğreten kadın geldi.*

غلبتُ الذي غلبني *Beni yeneni yendim.*

İsmi işaretlerde olduğu gibi ismi mevsuller de akılsız bir çoğulun sıfatı durumundaysa bu takdirde ismi mevsul olan sözcük mufred muennes (التي) olarak gelir.

السيارات التي أمام الكلية جديدة *Fakültenin önündeki arabalar yenidir.*

2.5.2. MÜŞTEREK İSMİ MEVSUL

Müşterek ismi mevsuller, müzekker ve müennesleriyle birlikte müfred, tesniye ve cemileri bulunmayan ismi mevsullerdir (el-Galâyini, 1981:132).

مَنْ ki o kimse

ماَ ki o şey

أيّ ki o kimse, ki o şey, herhangi, hangi

مَنْ Hem müennes, hem de muzekker akıllı varlıkları belirtmek için kullanılır (Yasdıman, 2003:313; Karaman ve Topaloğlu, 1964:125).

نزل مَنْ ركب الحافلة *Otobüse binen indi.*
نزل مَنْ ركبوا الحافلة *Otobüse binenler indi.*
سوف يُوَفِّقُ مَنْ يجتهدُ *Çalışan kimse muvaffak olacaktır.*

مَنْ isminden sonraki cümleler sıla cümlesidir (Sarmış, 1998:197).

ماَ : Aklı olmayan varlıkları yani eşyayı belirtmek için kullanılır (İbn Akîl, 1974:147; İbn Hişâm, 1978:190).

لا أعبد ما تعبدون *Taptığınıza ben tapmam.*
علّم الإنسان ما لَمْ يعلمْ *İnsana bilmediği şeyleri öğretti.*

ماَ isminden sonraki cümleler sıla cümlesidir.

أيّ Belirli bir anlamı yoktur. Aklı olan ve olmayan bütün varlıkları belirtmek için kullanılır (el-Galâyini, 1981:136). İsimlere muzaf olur ve anlamını muzaf olduğu isimden alır. أيّ murabdır. Müennesde أيّة de kullanılır.

يحفظ الطالب أيَّ سورةٍ يختار من القرآن	*Öğrenci, Kuran'dan seçtiği herhangi bir sureyi ezberler.*
خُذْ أياً يُعجِبُكَ	*Hoşuna gideni al.*
اَعْلِمْني أيّةَ النساءِ قالت هذا	*Bunu hangi kadının söylediğini bana bildir.*

أيّ isminden sonraki cümleler sıla cümlesidir.

Her ismi mevsulden sonra mutlaka açıklayıcı bir cümle gelmek zorundadır. Sıla cümlesi adı verilen bu cümle, isim cümlesi, fiil cümlesi, şibhi cümle olarak zarflı ya da harfi cerli cümle parçalarıyla ana cümleye bağlanır (Güler ve ark, 2005:180; Yasdıman, 2003:316). Sıla cümlesinin irabda yeri yoktur.

İsim Cümlesi Olarak:

حضرتْ السيدة التي هي جميلة	*Güzel olan bayan geldi.*

Fiil Cümlesi Olarak:

أُحبُّ الذي يُعَلِّمُني	*Bana öğreten kimseyi severim.*

Şibhi Cümle Olarak:

أخذتُ القلمَ الذي أمامكَ	*Önündeki kalemi aldım.*
رأيتُ الطيورَ التي في الحديقة	*Bahçedeki kuşları gördüm.*

Sıla cümlesinin, bir isim veya fiil cümlesi olması durumunda bu cümlelerde ismi mevsule dönen ve 'aid zamir' adı verilen bir zamir bulunur. Bu zamir; ya fiil bünyesinde var olan açık ya da gizli bir zamir, veya fiile bitişen mansub bir zamir, veyahut da bir harfi cer ya da isme bitişen mecrur bir zamir olmak zorundadır. Aid zamir sayı, müzekkerlik müenneslik bakımından ismi mevsule uyar (Güler ve ark, 2005:181; İbn Hişâm, 1978:185).

قرأتُ المقالات التي كتبتَها *Yazdığın makaleleri okudum.*

جاء الرجل الذي رأيتُه *Gördüğüm adam geldi.*

2.5.3. İSMİ MEVSULLERİN KULLANIŞLARI

Hususi ismi mevsullerin iki türlü kullanımı söz konusudur:

1. İsmi mevsul; fail, meful ya da mubteda, haber ve nevasihden birinin ismi ve haberi gibi cümlenin herhangi bir unsuru olabilir. O zaman cümle içindeki yerine göre mahallen merfu, mahallen mansub ya da mahallen mecrur olur (Yasdıman, 2003:315).

Fail Durumunda:

سجد الذي سمع الأمرَ *Emri işiten kimse secde etti.*

قال الذين كفروا *İnkar edenler dedi.*

وصل الذي فاز بجائزة نوبل *Nobel ödülünü kazanan (kişi) geldi.*

Meful Durumunda:

اسألْ منْ يعْرفُ *Bilen kimseye sor.*

رأيتُ الذين يشتركون في الندوة *Sempozyuma katılanları gördüm.*

Mubteda Durumunda:

الذي يقرأ يتعلّم	*Okuyan kimse öğrenir.*
الذي ينام مبكراً يستيقظ مبكراً	*Erken uyuyan erken kalkar.*

Haber Durumunda:

الأختان هما اللتان تقومان بإعداد الغداء	*Öğle yemeğini hazırlayan iki kızkardeştir.*
أمِّي هي التي ترعى البيت	*Evle ilgilenen annemdir.*

Nevasihin İsmi Durumunda:

إن الذين سمعوا قول النبيِّ هم الصالحون	*Peygamberin sözünü dinleyen kişiler salih kişilerdir.*
إن مَنْ يقرأُ يتعلَّمُ	*Muhakkak ki okuyan kimse öğrenir.*

2. İsmi mevsuller marife olarak kabul edildikleri için bir cümlede marife durumda olan; mubteda, haber, fail, mefulun bih, mecrur isim gibi temel öğelerin sıfatı görevini üstlenirler (Güler ve ark, 2005:180).

Mubtedanın Sıfatı Durumunda:

الكتب التي في المكتبة رخيصة	*Kitapçıdaki kitaplar ucuzdur.*
السفراء الذين اشتركوا في الإجتماع فرنسيون	*Toplantıya katılan elçiler Fransız'dır.*

Haberin Sıfatı Durumunda:

هذا هو الكتاب الذي نُشِرَ قبلَ شهريْنِ	*Bu, iki ay önce yayımlanan kitaptır.*
هذه هي الممرضة التي تعمل في العيادة	*Bu, muayenehanede çalışan hemşiredir.*

Failin Sıfatı Durumunda:

ينجح الطالب الذي يجتهد كثيراً	*Çok çalışan öğrenci başarır.*
رجع الطلاب الذين استمعوا إلى المحاضرة	*Konferansı dinleyen öğrenciler evlerine döndüler.*

Mefulu Bihin Sıfatı Durumunda:

زرتُ صديقي الذي في المستشفى	*Hastanedeki arkadaşımı ziyaret ettim.*
عادتْ الطالبات اللاتي درجاتُهن عاليةٌ من المسابقة	*Notları yüksek olan kız öğrenciler yarıştan döndüler.*

Mecrur İsmin Sıfatı Durumunda:

سلَّمْتُ على الطالب الذي ينتظر الحافلة	*Otobüsü bekleyen öğrenciyi selamladım.*
التحقتُ بالكلية التي أرغب فيها	*İstediğim fakülteye girdim.*

II. BÖLÜM:
TÜRKÇEDE ZAMİRLER

1. ZAMİRLERİN ÖZELLİKLERİ

Zamir kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Türkçe Sözlük'te (TDK, 1982:885) bu kelime, dilbilgisi terimi olarak, "adıl" ile karşılanmaktadır. Zamirler dilbilgisi bakımından isim sınıfından kelimelerdir (Ergin, 1977:264).

Ergin (1977:262) "Zamirler nesneleri temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir" der.

Gencan'ın (1979:254) tarifi "Tümcede adların, önce geçmiş kavramların yerlerini tutan ve söyleyenle kendisine söylenen kimseleri hatırlatan sözcüklere adıl denir" biçimindedir.

Türkçe Sözlük'te (TDK, 1982:11) adıl kelimesi "Kişi, özlük, gösterme, soru ve belirsizlik kavramları vererek, varlıkların yerini tutan sözcük" biçiminde tarif edilir.

Güneş (1997:153) "Zamirler (İng. Pronouns), varlık adları (özel veya genel isimler) yerine kullanılan kelimelerdir" der.

Banguoğlu (1998:356) "Ardında bir nesne veya kimse kavramı olan, dolayısıyla bir adın yerini tutan kelimeye zamir (pronom) deriz" ifadesini kullanır.

Hengirmen (1999:12) adıl kelimesini "Adların yerini tutan ve dillerde sınırlı sayıda bulunan sözcüklerden her biri" diye tarif eder.

Yukarıda örnekleri verilen Türkçe dilbilgisi kitapları ve sözlüklerde yer alan tariflerde bazı farklılıklar bulunmakla birlikte, zamirlerin tarifinde kullanılan ortak özelliğin "ismin yerini tutmaları" olduğu görülmektedir.

Bu tariflerde zamirler "kelime" olarak geçmelerine rağmen, bazı yazarlar tarafından ek halinde olabildikleri de kabul edilmektedir (Banguoğlu, 1998:362).

Kelime halindeki zamirlere örnek olarak *ben, şu, kim, öteki* verilebilir. Ek halindeki zamirler ise *baş-ım, söz-ünüz, dede-si* gibi kelimelerde yer alan eklerdir.

Zamirler cümlede ismin yerine kullanılsalar da, aralarında bazı önemli farklar bulunmaktadır:

İsimlerin aksine, zamirlerin tek başlarına kelime olarak mânâları yoktur. Ancak nesne biliniyor ve bir zamirle ifade ediliyorsa zihinde nesneyle zamir arasında bir bağ kurulur ve zamir geçici olarak o nesneyi karşılar (Ergin, 1977:262). Zamirin ifade ettiği ve az veya çok önceden bilinen nesneye "öncül" denmektedir (Banguoğlu, 1998:356). Burada öncül bir isim veya isim gurubudur ve onun yerini tutacak veya ona göndermede bulunacak zamiri kullanmaya "zamirleştirme" adı verilir:

Bütün kitapları masaya yığmasın; onları raflara yerleştirsin.

Yukarıdaki cümlelerden ikincisinde, ilk cümledeki *bütün kitapla*rın yerine *onlar* kullanılarak bir zamirleştirme yapılmıştır. Yine bu örnekte, ilk cümledeki *bütün kitaplar* da *onlar* zamirinin öncülü durumundadır (Hengirmen, 1999:15,297).

İsimler bir veya bir cins nesneyi şümulüne alabilirken, zamirlerin tek başlarına mânâlarının olmaması, onların birçok nesneyi şümullerine almalarını sağlamaktadır. Böylece birkaç zamirle birçok nesneyi ifade etmek mümkün olmaktadır. Meselâ *bu* zamiri ağaç, demir, taş, su, insan gibi, işaret edilen her nesneyi karşılayabilir (Ergin, 1977:263).

Zamirler kelime yapımına isimler kadar elverişli değildir. Zamirler çok az sayıda yapım ekini kabul ederler. Meselâ *ben*'den *ben-lik, ben-cil* yapılır, fakat aynı ekler *bu* veya *şu*'ya eklenemez (Ergin, 1977:263; Eraslan, 1999:338).

Zamirlerin isimlerden bir diğer farkı, iyelik eklerini hemen hiç almamalarıdır. Ancak nadiren *şu-su, bu-su* şeklinde iyelik eki getirilebilir. Bunların dışında zamirler iyelik eki kabul etmezler (Ergin, 1977:263).

Türkçe eklemeli bir dil olduğu halde, sadece zamirler çekimli dillerde bulunan bir hususiyeti taşırlar. Bir kısım zamirlerin bazı çekimlerinde görülen bu durum, çekim sırasında kökün değişikliğe uğramasıdır. Meselâ *ben, sen* zamirleri yönelme halinde, bazı ağızlar dışında, *ben-e, sen-e* değil, *bana, sana* şeklini alır (Ergin, 1977:264; Eraslan, 1999:337).

İsimler *gibi, ile, için* benzeri son çekim edatlarına doğrudan bağlanırken, zamirler *sen-in gibi, bu-nun ile, o-nun için* şeklinde çekim ekleri ile bağlanırlar (Ergin, 1977:264).

Ünlü ile biten zamir kökünde, herhangi bir ekten önce görünen *n* harfine, *zamir n'si* ismi verilmektedir. Zamir n'si *o-n-a, o-n-un* benzeri örneklerde iki ünlü arasına gelen bir "koruyucu ünsüz" görevi görse de, *bu-n-da, kendisi-n-den* gibi örneklerde koruyuculuk görevi yoktur (Hengirmen, 1999:13).

Türkçede, diğer kelime türleri gibi, zamirlerde de cinsiyet yoktur.

2. ZAMİRLERİN ÇEŞİTLERİ

Türkçe dilbilgisi kitaplarında zamirlerin sınıflandırılmasında ve isimlendirilmesinde bazı farklılıklar bulunmaktadır:

Kullanılan	Banguoğlu (1998:357)	Hengirmen (1999:13)	Ergin (1977:264)	Güneş (1997:153)	Gencan (1979:254)	Korkmaz (2003:405)
Şahıs	Kişi	Kişi	Şahıs	Şahıs	Kişi	Şahıs
İşaret	Gösterme	İşaret	İşaret	İşaret	İm	İşaret
Dönüşlülük	Dönüşlü	Dönüşlü	Dönüşlülük	---	---	Dönüşlülük
Soru	Soru	Soru	Soru	Soru	Soru	Soru
Belirsizlik	Belirsiz	Belgisiz	Belirsizlik	Belirsizlik	Belgisiz	Belirsizlik
Bağlama	İlinti	---	Bağlama	---	---	Bağlama
İyelik	İyelik	İyelik	---	---	İyelik	---
İlgi	---	İlgi	---	Sahiplik	İlgi	Aitlik

Tablo 23: Zamirlerin sınıflandırılması

Kocasavaş'a (1999:347) göre Türkçede asıl zamirler şahıs zamirleridir; soru, işaret ve belirsizlik zamirleri esasen sıfat, dönüşlülük zamiri ise isimdir. Güneş (1997:155) ve Gencan (1979:259) dönüşlülük zamirlerini şahıs zamirleri içinde mütalaa eder. Gencan (1979:269) ve Korkmaz (2003:259), iyelik zamirlerine iyelik eki demenin daha doğru olacağı kanaatindedirler. Hengirmen (1999:256) bağlama zamirini "*ki bağlacı*" başlığı altında ele alır.

Çalışmamızda, Arapçayla karşılaştırmada kolaylık sağlaması amacıyla, bu sınıflandırmalardan en geniş olanı esas alınarak zamirler şahıs, işaret, iyelik, dönüşlülük, soru, belirsizlik, ilgi ve bağlama olmak üzere sekize ayrıldı. Bunları kelime veya ek halinde oluşlarına göre iki gurupta toplayabiliriz:

A. Kelime halinde zamirler:

1. Şahıs zamirleri: *ben, sen, o; biz, siz, onlar*

2. İşaret zamirleri: *bu, şu, o; bunlar, şunlar, onlar*

3. Dönüşlülük zamiri: *kendi*

4. Soru zamirleri: *ne, kim; hangisi, kaçı*

5. Belirsizlik zamirleri: *başkası, bazısı, birisi* vb.

6. Bağlama zamiri: *ki*

B. Ek halinde zamirler:

1. İyelik zamirleri: *-im, -in, -i; -imiz, -iniz, -leri*

2. İlgi zamiri: *-ki*

2.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ

Varlıkları, şahıslar halinde temsilî olarak karşılayan kelimelere şahıs zamirleri denir. Bütün varlıklar, konuşan (mütekellim), dinleyen (muhatab) ve adı geçen (gaib) olmak üzere üç şahıs altında toplanır (Ergin, 1977:265; Eraslan, 1999:335). Bu

şahıslara dilbilgisinde sırasıyla birinci, ikinci ve üçüncü şahıs denmektedir. Bunların tekil şekilleri birinci, ikinci, üçüncü tekil şahıs; çoğul şekilleri de birinci, ikinci, üçüncü çoğul şahıs zamiridir. Sonuç olarak Türkçede üçü tekil, üçü çoğul olmak üzere altı şahıs zamiri bulunmaktadır.

Şahıs zamirleri, yön gösterme (*-a/-e doğru, -a/-e kadar*) dışındaki hal ekleriyle çekimlenebilirler (Güneş, 1997:154).

Hal	Tekil			Çoğul		
	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Yalın	ben	sen	o	biz	siz	onlar
Yükleme	beni	seni	onu	bizi	sizi	onları
İlgi	benim	senin	onun	bizim	sizin	onların
Yönelme	bana	sana	ona	bize	size	onlara
Bulunma	bende	sende	onda	bizde	sizde	onlarda
Ayrılma	benden	senden	ondan	bizden	sizden	onlardan
Eşitlik	bence	sence	onca	bizce	sizce	onlarca

Tablo 24: Şahıs zamirlerinin çekimi.

Şahıs zamirlerinin çekimi sırasında, *ben* ve *sen* zamirleri yönelme halinde *bana, sana* şekline dönüşürken, üçüncü şahıs zamirlerinde zamir ile çekim eki arasına zamir n'si gelir (Güneş, 1997:154).

İkinci ve üçünü şahıs zamirlerinin çoğulları, çoğul eki *-ler* ile *benler, senler* biçiminde değil, *biz, siz* biçiminde yapılır. Bunlar da topluluğu belirtmek veya anlatıma abartı katmak amacıyla çoğul eki alarak *bizler, sizler* şeklinde kullanılabilirler. Buna "çoklunun çoklusu" denir (Banguoğlu, 1998:358; Gencan, 1979:257).

Birinci şahısların ilgi hali *-in* ekiyle *benin, bizin* şeklinde değil, *-im* ekiyle *benim, bizim* şeklinde yapılır (Banguoğlu, 1998:359).

Şahıs zamirlerinin eşitlik hali yerine, özellikle üçüncü şahıs zamiri için, *gibi, kadar, göre* benzeri edatlarla yapılan edat gurupları da yaygın olarak kullanılmaktadır (Ergin, 1977:269).

Şahıs zamirleri doğrudan doğruya vasıta hal eki almazlar. Bu ek ilgi halindeki şahıs zamirlerine getirilebilir: *benimle, seninle, onunla, bizimle, sizinle, onlarla*. Genel olarak şahıs zamirlerinin *ile, için, gibi* edatları ile bağlanması *benim için, onun ile, senin gibi* örneklerinde görüldüğü üzere, ilgi halinde olur (Ergin, 1977:269).

Birinci ve ikinci şahıs zamirleri insanlar için, üçüncü şahıs zamirleri ise canlı cansız her varlık için kullanılır (Eraslan, 1999:338).

Türkçede tekil şahıs zamirleri yerine çoğul, çoğul şahıs zamirleri yerine tekil kullanılması sık görülür. Nezaket, saygı ve ululama ifade etmek üzere *sen* yerine *siz* denir. *Siz* denilmesi gereken kişiye *sen* denilmesi kabalık veya azarlama olarak algılanabilir. Ancak topluma mal olmuş büyük şahsiyetler ve Allah için *siz* değil, *sen* kullanılır. Tevazu veya ululanma maksadıyla *ben* yerine *biz* kullanılabilir (Gencan, 1979:257; Banguoğlu, 1998:359).

Zamirler sıfat tamlamasında isim gibi kullanılabilirler (Eraslan, 1999:342):

mutluluk içindeki sizler

Tekil şahıs zamirleri *ve* ile birleştirildiğinde fiil çoğul şahıs eki alır. Bu yapıda birinci tekil şahıs varsa fiil birinci çoğul şahıs eki, yoksa ikinci çoğul şahıs eki alır:

Ben ve sen gideriz. Sen ve o gidersiniz.

Şahıs zamirleri cümlede özne, yer tamlayıcısı, nesne, zarf, yüklem olarak görev yapabilir (Eraslan, 1999:343).

Şahıs zamirleri özne görevinde kullanılabilirler:

Siz gençsiniz.

Şahıs zamirleri yönelme, bulunma ve ayrılma hallerinde yer tamlayıcısı olarak görev yapabilirler (Eraslan, 1999:343):

Bize geldi. Sizde kaldı. Ondan aldım.

Yükleme halindeki şahıs zamirleri cümlede nesne olarak görev yapabilir (Eraslan, 1999:343).

Beni aradı. Seni sordu. Onu gördü.

Şahıs zamirleri yapım eklerinden bazılarını alarak veya zarf gurubu içinde bulunarak zarf görevi yapabilirler (Eraslan, 1999:343):

O elbise tam senlik olmuş.

Şahıs zamirleri isim cümlelerinde yüklem görevinde olabilirler:

Ankara'ya giden bizdik.

Şahıs zamirleri isim tamlamalarında kullanılabilir. Buna "zamir tamlaması" da denilmektedir. Zamir tamlamalarında zamir daima tamlayandır ve tamlayan eki alır. Zamirler zaten belirli birini gösterdikleri için, belirtisiz zamir tamlaması yoktur. (Gencan, 1979:258; Hengirmen, 1999:14).

	Tekil			Çoğul		
	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Tamlayan eki	-im	-in	-nun	-im	-in	-nların
Tamlanan eki	-(i)m	-(i)n	-i, -si	-(i)miz	-(i)niz	-leri
Örnek	benim arabam	senin araban	onun arabası	bizim arabamız	sizin arabanız	onların arabaları

Tablo 25: Zamir tamlamalarında ekler ve örnekler.

Zamir tamlamalarında tamlayan düşebilir, ancak bu anlatımda bir eksikliğe sebep olmaz. Zira bulunmayan tamlayan, tamlanan üzerindeki iyelik eklerinden anlaşılır: *evim* denildiğinde bunun *benim evim* olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum anlatımı sadeleştirdiği için iyi sayılır (Gencan, 1979:261; Hengirmen, 1999:14)

Tamlamalarda zamirin görünmesi karşıtsallığı vurgulama gibi, belirli bir amaç taşır:

Bu, benim evim değil.

Bu örnekte *benim* zamirinin kullanılmasıyla evin başka birisine ait olduğu karşıtsal olarak vurgulanmaktadır. Cümleden *benim* zamiri çıkarıldığında evin başkasına ait olduğunu aktarma amacı belirsizleşir (Hengirmen, 1999:15).

2.2. İŞARET ZAMİRLERİ

İşaret zamirleri, varlıkları göstermek suretiyle karşılayan kelimelerdir (Ergin, 1979:272; Hengirmen, 1999:230).

Dilimizde *bu, şu, o* ve bunların çoğul şekli olan *bunlar, şunlar, onlar* olmak üzere altı işaret zamiri vardır. Çoğul şekilleri çoğul eki getirilerek yapılmıştır ve bu birleşme sırasında araya zamir n'si girmiştir. *Bu, bunlar* en yakındaki; *şu, şunlar* biraz daha uzaktaki; *o, onlar* ise uzaktaki nesneler için kullanılır (Ergin, 1979:272).

İşaret zamirleri hal ekleri ile çekimlenebilir:

Hal	Tekil			Çoğul		
	Yakın	Az Uzak	Uzak	Yakın	Az Uzak	Uzak
Yalın	bu	şu	o	bunlar	şunlar	onlar
Yükleme	bunu	şunu	onu	bunları	şunları	onları
İlgi	bunun	şunun	onun	bunların	şunların	onların
Yönelme	buna	şuna	ona	bunlara	şunlara	onlara
Bulunma	bunda	şunda	onda	bunlarda	şunlarda	onlarda
Ayrılma	bundan	şundan	ondan	bunlardan	şunlardan	onlardan
Eşitlik	bunca	şunca	onca	bunlarca	şunlarca	onlarca

Tablo 26: İşaret zamirlerinin çekimi.

İşaret zamirlerinin tekilleri doğrudan doğruya vasıta hal eki almazlar. Bu ek ilgi halindeki işaret zamirlerine getirilebilir: *bununla, şununla, onunla, bunlarla, şunlarla, onlarla.* Şahıs zamirleri gibi, işaret zamirlerinin de *ile, için, gibi* edatları ile bağlanması *bunun için, şunun ile, onun gibi* örneklerinde görüldüğü üzere, ilgi halinde olur (Ergin, 1977:273).

Ergin (1977:273) işaret zamirlerinin yön eki almadıklarını; *bura, şura, ora* kelimelerinin işaret zamirlerinin yön eki almış şekilleri olmayıp *bu ara, şu ara, o ara* kelimelerinin birleşmesinden doğmuş yer isimleri olduğunu söyler. Gencan (1979:264) ve Güneş (1997:156) ise *bura, şura, ora* kelimeleri ile bunların son

çağlarda daha çok kullanılan *-si* eki almış biçimleri olan *burası, şurası, orası* kelimelerini "yer anlamlı" işaret zamirleri olarak kabul ederler.

Gencan (1979:264) *böyle, şöyle, öyle* kelimelerinin *bu, şu, o* zamirlerinden gelişen "tarz anlamlı" işaret kelimeleri olduklarını söyler.

İşaret zamirleri, isimlerin önüne geldiklerinde, *bu ağaç, şu çiftlik, o dağlar* örneklerinde olduğu gibi, işaret sıfatları olarak görev yaparlar (Banguoğlu, 1998:351).

İşaret zamirinden sonra isim geldiğinde, bazen anlam bulanıklığına neden olur. Bu durumda işaret zamirinden sonra virgül konur: *O, eve gitti* cümlesinde *o* zamir, *o eve gitti* cümlesinde ise sıfattır (Hengirmen, 1999:231).

İsmin önünde bir sıfat varsa, işaret zamirleri sıfattan önce yer alır:

Şu yaşlı adam hasta.

O kelimesi şahıs zamiri, işaret sıfatı ve insandan başka varlıklar için işaret zamiridir (Gencan, 1979:263).

Gencan (1979:263) *öteki, beriki* kelimelerinin de işaret anlamlı olduğunu, sıfat veya zamir olabildiklerini; *öteki beriki* şeklinde birlikte kullanıldıklarında ise belirsizlik zamiri olduklarını söyler.

İşaret zamirleri daha önce geçen bir ismin (öncülün) yerini tutar (Hengirmen, 1999:230):

Bisiklete bakıyorum. Neye bakıyorsun? Şuna (buna, ona) bakıyorum.

Yazı dilinde *bu* ve *o* cümlede daha önce geçen, *şu* ise daha sonra belirtilecek olan isimlere atıfta bulunmak için kullanılır:

Dün bir gazete aldım; bu gazetede Fatih'in resmini gördüm.

Bugün şehre indim ve şunları aldım: elma, portakal, ekmek.

İşaret zamirleri isim tamlamalarında ancak tamlayan olur. Şahıs zamirleri gibi, anlamda bir eksiklik bırakmıyorsa, işaret zamirleri de düşer (Gencan, 1979:263):

(Bunların) paralarını verdiniz mi?

İşaret zamirleri zıtlık ifade etmek için de kullanılabilir:

Şunu mu alıyorsun, bunu mu?

2.3. İYELİK ZAMİRLERİ

İyelik zamirleri, geldikleri ismin öncülüne aitliğini gösterirler. Bunlar, şahıs zamirleriyle yapılan zamir tamlamalarındaki tamlanan ekleridir. Öncülleri, ilgi halinde bir şahıs zamiridir:

benim ev-im, senin araba-n, onun dayı-sı

Bazı dilbilimciler bu eklerin, *-ki* ilgi zamiri gibi, "ek halinde zamir" olduklarını söylemişlerdir. Bazılarıysa bunları zamir olarak kabul etmemiş ve "iyelik eki" olarak değerlendirmişlerdir (Banguoğlu, 1998:361,362; Gencan, 1979:269).

İyelik zamirleri anlam bakımından şahıs zamirlerinin ilgi halini karşılar (Banguoğlu, 1998:362).

İyelik zamirleri şu şekilde çekimlenebilirler:

Hal	Tekil			Çoğul		
	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Yalın	-im	-in	-i	-imiz	-iniz	-leri
Yükleme	-imi	-ini	-ini	-imizi	-inizi	-lerini
İlgi	-imin	-inin	-inin	-imizin	-inizin	-lerinin
Yönelme	-ime	-ine	-ine	-imize	-inize	-lerine
Bulunma	-imde	-inde	-inde	-imizde	-inizde	-lerinde
Ayrılma	-imden	-inden	-inden	-imizden	-inizden	-lerinden

Tablo 27: İyelik zamirlerinin çekimi.

İyelik zamirlerinin çoğulları birinci ve ikinci şahıslarda *-ler* ekiyle değil, *-iz* ekiyle yapılır ve bu ek, asıl zamir eki olan *-im* ve *-in*'den sonra gelir. Üçüncü şahsın çoğulunda ise *-ler* eki, asıl zamir eki olan *-i*'den önce gelir ve bu da anlam çeşitlenmesine sebep olur. Meselâ *evleri* kelimesi *çok kişinin tek evi*, *tek kişinin çok evi*, *çok kişinin çok sayıda ortak veya ayrı evi* anlamlarına gelebilir. Oysa *evlerimiz* kelimesinde *çok kişinin çok sayıda ortak veya ayrı evi* olmak üzere, daha az anlam çeşitliliği vardır. Bunlar sözün gelişinden ayırt edilir (Banguoğlu, 1998:362,363).

İyelik zamirleri, üçüncü şahıs tekil iyelik zamiri hariç, düşmeli zamirlerdir (Banguoğlu, 1998:361):

ben-im ev = ev-im

sen-in ev = ev-in

o-nun ev-i = ev-i

Şahıs zamirlerinde olduğu gibi, iyelik zamirlerininde de ululama veya tevazu amacıyla çoğulları kullanılabilir (Banguoğlu, 1998:363):

Sağlığınızı dilerim.

Karşımıza çıkmasın.

İyelik zamirleri dönüşlü zamirlerin teşkiline yararlar (Banguoğlu, 1998:363):

kendim, kendinizden, kendisinin

İyelik zamirleri fiil çekiminde yer yer şahıs eki olurlar (Banguoğlu, 1998:363):

yorgunum, anlamamız

Üçüncü şahıs tekil iyelik zamiri isim tamlamalarında "iyelik eki" adını alır (Banguoğlu, 1998:363):

Türk dil-i

gülün yaprağ-ı

2.4. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ

Dönüşlülük zamirleri, yapılan işin yapana döndüğünü gösteren veya öncülü olan şahsı pekiştirerek belirten zamirlerdir (Banguoğlu, 1998:364; Hengirmen, 1999:130).

Türkçede dönüşlülük zamirleri *kendi* kelimesine iyelik zamirleri getirilerek kurulur ve diğer zamirler gibi isim çekimine uğrarlar (Banguoğlu, 1998:364; Hengirmen, 1999:130):

Hal	Tekil			Çoğul		
	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Yalın	kendim	kendin	kendisi	kendimiz	kendiniz	kendileri
Yükleme	kendimi	kendini	kendisini	kendimizi	kendinizi	kendilerini
İlgi	kendimin	kendinin	kendisinin	kendimizin	kendinizin	kendilerinin
Yönelme	kendime	kendine	kendisine	kendimize	kendinize	kendilerine
Bulunma	kendimde	kendinde	kendisinde	kendimizde	kendinizde	kendilerinde
Ayrılma	kendimden	kendinden	kendisinden	kendimizden	kendinizden	kendilerinden
Eşitlik	kendimce	kendince	kendisince	kendimizce	kendinizce	kendilerince
Vasıta	kendimle	kendinle	kendisiyle	kendimizle	kendinizle	kendileriyle

Tablo 28: Dönüşlülük zamirlerinin çekimi.

Üçüncü şahıs tekil dönüşlülük zamiri iyelik zamiri almadan veya *-si* eki alarak kullanılabilmekteyse de, Ergin (1977:271) *-si* eki almaksızın kullanılmasının yanlış olduğunu belirtir.

Üçüncü şahıs tekil dönüşlülük zamirinin çekimleri zamir n'si kullanılarak yapılır (Banguoğlu, 1998:365):

kendisi-n-i, kendisi-n-e

Dönüşlülük zamiri isim tamlamalarında tamlayan veya tamlanan olarak kullanılabilir (Gencan, 1979:259,260):

kendi evim, kendi kitabınız, kendi düşünceleri

Orhan'ın kendisi, öğretmenin kendisi

Dönüşlülük zamiri, öncülü şahıs zamiri olduğunda "pekiştirme zamiri" adını alır (Banguoğlu, 1998:366):

Ben kendim gittim.

Kendi kelimesi pekiştirme amacıyla tekrarlanabilir ve *bizzat* kelimesiyle birlikte kullanılabilir (Hengirmen, 1999:132):

kendi kendine

bizzat kendisi

bizzat ben kendim

Dönüşlülük zamirleri şahıs zamirlerinin yerine kullanılabilir (Banguoğlu, 1998:366):

Yeğenine misafir oldu, kendisine ikram ettiler.

Dönüşlülük zamirleri de, şahıs ve iyelik zamirleri gibi, ululama ve küçüksünme çoğulları olarak kullanılırlar (Banguoğlu, 1998:366):

Kendilerine arz edeceğim.

Kendimiz yapamayız.

Dönüşlülük zamirinin işleyişi zaman zaman fiilin dönüşlü çatısı ile karşılanabilir (Banguoğlu, 1998:366):

Avcılar kendilerini överler. = Avcılar övünürler.

Zeynep kendisine bir elbise dikmiş. = Zeynep bir elbise dikinmiş.

2.5. SORU ZAMİRLERİ

Soru zamirleri, nesneleri soru yoluyla temsil eden zamirlerdir (Ergin, 1977:274).

Türkçede soru cümleleri *ne, kim*, *hangi* ve *kaç* gibi soru kelimeleri veya *mi* soru edatıyla yapılır. *Ne* ve *kim* kelimelerinin iyelik zamiri almış ve almamış şekilleri, *hangi* ve *kaç* kelimelerinin ise sadece iyelik zamiri almış şekilleri soru zamiri olarak kullanılır.

Ergin (1977:277) *hangisi* ve *kaçı* kelimelerine soru zamiri denmemesi, bunların *hangi* ve *kaç* soru sıfatlarının iyelik şekli kabul edilmesi gerektiğini söyler.

Soru zamirleri "asıl soru zamirleri" (*ne, kim*) ve "soru sıfatlarının iyelik zamiri almış şekilleri" (*hangisi, kaçı*) olmak üzere ikiye ayrılabilir (Gencan, 1979:267).

Ne ve *kim* soru zamirleri iyelik zamiri almaksızın hal ekleriyle çekime girer (Hengirmen, 1999:328):

Hal	*ne*		*kim*	
	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul
Yalın	ne	neler	kim	kimler
Yükleme	neyi	neleri	kimi	kimleri
İlgi	neyin	nelerin	kimin	kimlerin
Yönelme	neye	nelere	kime	kimlere
Bulunma	nede	nelerde	kimde	kimlerde
Ayrılma	neden	nelerden	kimden	kimlerden

Tablo 29: *ne* ve *kim* soru zamirlerinin çekimi.

Ne kelimesinin yönelme hali *neye*'den çıkmış olan *niye* kelimesi *niçin* mânâsında zarf durumuna geçmiştir. *ne*'nin ayrılma hali olan *neden* kelimesi de böyledir (Ergin, 1977:276).

Ne ve *kim* soru zamirleri iyelik zamiri aldıktan sonra da hal ekleriyle çekime girerler (Banguoğlu, 1998:367).

Hal	Tekil			Çoğul		
	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Yalın	ne(yi)m	ne(yi)n	nesi (neyi)	ne(yi)miz	ne(yi)niz	neleri
Yükleme	ne(yi)mi	ne(yi)ni	nesini	ne(yi)mizi	ne(yi)nizi	nelerini
İlgi	ne(yi)min	ne(yi)nin	nesinin	ne(yi)mizin	ne(yi)nizin	nelerinin
Yönelme	ne(yi)me	ne(yi)ne	nesine	ne(yi)mize	ne(yi)nize	nelerine
Bulunma	ne(yi)mde	ne(yi)nde	nesinde	ne(yi)mizde	ne(yi)nizde	nelerinde
Ayrılma	ne(yi)mden	ne(yi)nden	nesinden	ne(yi)mizden	ne(yi)nizden	nelerinden
Vasıta	ne(yi)mle	ne(yi)nle	nesiyle	ne(yi)mizle	ne(yi)nizle	neleriyle

Tablo 30: İyelik zamiri almış *ne* soru zamirinin çekimi.

Ne soru zamirinin normal iyelikleri *nem, nen, nesi, nemiz, neniz, neleri* şeklinde olduğu halde, bunların yerine *neyim, neyin, neyi, neyimiz, neyiniz, neleri* şekilleri de kullanılmaktadır (Ergin, 1977:275):

Neme lazım?

Bayram gelmiş neyime.

Hal	Tekil			Çoğul		
	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Yalın	kimim	kimin	kimi	kimimiz	kiminiz	kimileri
Yükleme	kimimi	kimini	kimini	kimimizi	kiminizi	kimilerini
İlgi	kimimin	kiminin	kiminin	kimimizin	kiminizin	kimilerinin
Yönelme	kimime	kimine	kimine	kimimize	kiminize	kimilerine
Bulunma	kimimde	kiminde	kiminde	kimimizde	kiminizde	kimilerinde
Ayrılma	kimimden	kiminden	kiminden	kimimizden	kiminizden	kimilerinden
Vasıta	kimimle	kiminle	kimiyle	kimimizle	kiminizle	kimileriyle

Tablo 31: İyelik zamiri almış *kim* soru zamirinin çekimi.

Soru zamirlerinden *kim* insanlar için, *ne, hangisi, kaçı* canlı ve cansız bütün varlıklar için kullanılır (Gencan, 1979:267).

Kim soru zamiri yapan/olan varlığı soru yoluyla temsil eder (Güneş, 1997:162):

Kim der ki ayranım ekşi?

Bu münasebetsizliği kim yaptı?

Kim zamiri *hangisi* zamiriyle aynı anlamda da kullanılır (Güneş, 1997:162):

Kim güzel? = Hangisi güzel?

Kim zamiri *ile, için, gibi* edatlarına ilgi halinde bağlanır: *kimin için, kimin ile, kimin gibi… Kim*'in *ile* edatına bağlanması *kiminle* şeklindedir. *Kimle, kim için* şeklindeki yalın halde yapılan birleştirmeler yanlıştır. Bunanla birlikte günümüzde *kim gibi* şeklindeki kullanılış tuhaf karşılanmamaktadır (Ergin, 1977:275).

Kim zamiri başka kelimelerle de birleşerek yeni kelimeler meydana getirmiştir (Ergin, 1977:275):

kim ise => kimse

kim ise ne => kimsene, kimesne

kim erse => kimse

Ne soru zamiri hareketin üzerinde gerçekleştiği varlığın/olayın mahiyetini soru yoluyla temsil eder (Güneş, 1997:162):

Neye karar vereceğimi kestiremiyorum.

Ne zamiri *ile, için, gibi* edatlarına yalın halde bağlanır: *ne ile, ne için, ne gibi…* Bunlardan *ne ile* ekleşerek *neyle* şeklinde de kullanılmaktadır. *Ne için* ise bir yandan bu şeklini muhafaza etmiş, bir yandan da birleşerek *niçin* zarfını meydana getirmiştir (Ergin, 1977:276).

Ne zamiri kendisinden sonra gelen kelimelerle birleşme eğilimindedir (Ergin, 1977:276):

ne asıl => nasıl

ne ise ne => nesne

ne olur => nolur

Nice kelimesi aslında *ne-çe* eşitlik şeklinden çıkmıştır. Ancak günümüzdeki kullanılış şekliyle *ne*'nin eşitlik hali değil; *nasıl, ne kadar, çok* anlamlarında soru sıfatı, hal zarfı veya azlık-çokluk zarfı görevindedir (Ergin, 1977:276).

Ne ile *ara* kelimelerinin birleşmesinden doğan *nere* kelimesi de bir soru zamiridir ve yer isimlerini sormak için kullanılır (Ergin, 1977:276). Bu zamir, varlığın veya olayın yerini soru yoluyla temsil eder (Güneş, 1997:162):

Nerede o eski günler?

Nereye koyduğumu unuttum.

Nere kelimesinin iyelik zamiri almış şekli olan *neresi* de soru zamiri olarak kullanılır:

En çok gitmek istediğiniz yer neresi?

Hangisi soru zamiri ortak ilgiler etrafında birlikte bulunan varlıkların söze konu olanlarını soru yoluyla temsil eder (Güneş, 1997:162):

Hangisi daha güzel?

Bu işi hangisi yaptı?

Hangi kelimesinin, sadece *hangisi* şekli değil, diğer iyelik zamiri almış şekilleri de soru zamiri olarak kullanılır (Güneş, 1997:162):

Hangimiz daha çok çalıştık?

Bu sözü hanginiz söylediniz?

Hangilerini daha başarılı buluyorsun?

Kaçı soru zamiri miktarı belli olmayan varlıkları soru yoluyla temsil eder (Güneş, 1997:162):

Kaçı başarılı oldu?

Kaçını işe alabilirsiniz?

2.6. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

Belirsizlik zamirleri, varlıkları mahiyetleri hakkında bilgi vermeden, belirsiz bir şekilde göstermeye yarayan zamirlerdir (Güneş, 1997:159). Belirsizlik zamirlerinin hangi ismin yerini tuttukları apaçık belli değildir (Gencan, 1979:267).

Belirsizlik zamirleri canlı ve cansız varlıkların isimleri yerine kullanılabilir (Hengirmen, 1999:59). Hatta *kim*, soru zamiri olarak yalnız insanlar için kullanıldığı halde; *kimi, kimisi* şekli bütün nesneler için kullanılır (Ergin, 1977:277).

Belirsizlik zamirleri ismin hal eklerini alırlar: *bazısı, bazısının, bazısına, bazısında, bazısından* gibi (Hengirmen, 1999:59).

Belirsizlik zamirlerinin çoğu belirsizlik sıfatlarının iyelikli şekillerinden oluşur (Güneş, 1997:159):

Belirsizlik Sıfatı	*Belirsizlik Zamiri*
bir	*bir-i*
bazı	*bazı-sı*
başka	*başka-sı*
diğer	*diğer-i*

Belirsizlik sıfatları isimleri tamlar (Gencan, 1979:265):

Başka çocuklar vardı.

Bir asker içeri girdi.

Bu tamlamalardan isimler düşer ve sıfatlara iyelik zamirleri getirilirse belirsizlik zamirleri ortaya çıkar:

Başkaları vardı.

Biri içeri girdi.

Belirsizlik zamirlerinin bir kısmı birleşik kelime veya kelime guruplarıdır: *bir kaçı, bir çoğu, her biri, hiç biri, bir çoğu…* (Ergin, 1977:277; Güneş, 1997:160):

Birçoğu, dağa tırmanmayı başaramadı.

Birkaçı bir araya gelip, bir plan hazırladılar.

Her biri payına düşeni alarak, bir kenara çekilmişti.

Bazı isimler belirsizlik zamiri olarak kullanılabilir: *kimse, kişi, adam, insan…* (Banguoğlu, 1998:368):

Kimse ondan bir şey beklemez.

Kişi sözünü tutmalı.

Adam arkadaşını yolda bırakır mı?

İnsan bir haber gönderir.

Bu tür cümleler fiilin edilgen çatısıyla karşılanabilir (Banguoğlu, 1998:368):

Ondan bir şey beklenmez.

Söz tutulmalı.

Arkadaş yolda bırakılır mı?

Bir haber gönderilir.

Türkçeye başka dillerden geçmiş olan *falan, filan* ve *şey* gibi kelimeler hem belirsizlik sıfatı, hem de belirsizlik zamiri olarak kullanılır (Ergin, 1977:278):

Para falan istemem.

Filan falan demiş.

Bugün bana bir şeyler oluyor.

Belirsizlik zamirlerinden olan *birbiri* kelimesi, karşılıklı ilişki içerisindeki varlıkları gösterir (Güneş, 1997:160). Buna "işteşlik zamiri" de denmektedir:

Birbirimize yardım etmemiz lazım.

Çocuklar birbirlerine şeker verdiler.

2.7. İLGİ ZAMİRLERİ

İlgi zamirleri, ilgi halindeki zamirler ile isimlere -*ki* ilgi ekinin getirilmesiyle yapılır (Güneş, 1997:161; Gencan, 1979:268; Hengirmen, 1999:225):

benimki, seninki, onunki, bizimki, sizinki, onlarınki

kiminki, nereninki

çocuğunki, çiçeğinki, komşularınki

Ahmet'inki, Ayşe'ninki

İlgi zamiri genellikle isim tamlamalarında tamlayanın yerini tutar. Böylece kelime tekrarı önlenmekte ve anlatım kısalmaktadır (Hengirmen, 1999:225):

Engin'in arabası kırmızı, benim arabam beyazdır.

Engin'in arabası kırmızı, benimki beyazdır.

-*ki* eki bitişik yazılır ve ünlü uyumlarına aykırıdır, değişmez (Gencan, 1979:268):

komşularınki, arkadaşlarınki

İlgi zamirleri çoğul ekinden önce veya sonra kullanılabilir. Çoğul eki, -*ki*'den sonra geldiğinde -*ki* çoğul anlamı kazanır (Hengirmen, 1999:225):

sizlerinki - sizinkiler

komşularınki - komşununkiler

2.8. BAĞLAMA ZAMİRLERİ

Bağlama zamirleri, bir kelime, kelime gurubu veya cümleyi, başka bir kelime veya cümleye bir temsil ifadesi içinde bağlayan zamirlerdir (Ergin, 1977:278).

Ergin'e (1977:278) göre Türkçedeki tek bağlama zamiri *kim*'dir. Ancak bu kelime daha sonra yerini Farsça *ki* kelimesine bırakmıştır. Farsçada tek başına da kullanılan ve zamir olan *ki*, Türkçede tek başına kullanılmaz ve bir bağlama edatıdır. Hengirmen (1999:256) ise *ki'*yi bağlaç olarak ele alır. Korkmaz (2003:450) bugün Türkiye Türkçesinde *ki*'nin tek bağlama zamiri olarak kullanıldığını söyler. Banguoğlu'na (1998:369,370,554) göre *ki* hem bağlama zamiri, hem de bağlaçtır ve *hani*, *haniya* ile *ya* da bağlama zamiri olarak kullanılmaktadır. Karahan (1998:64,65) *ki*'yi hem bağlama edatı, hem de şüphe edatı olarak ele alır.

ki bağlama zamirinin çekimi yoktur, fakat çekimli bir şahıs veya dönüşlülük zamiri kabul eder (Banguoğlu, 1998:369,553):

Unutmayın ki (o) şakadan anlamaz.

Bir şarkı söyledi ki (ona) hayran olduk.

Bir dostuma rastladım ki kendisine teşekkür borçluydum.

ki bağlama zamiri doğrudan doğruya öncülünü belirtici olarak az kullanılır (Banguoğlu, 1998:370):

Kardeşiniz, ki yakın arkadaşımdır, beni aramalıydı.

Bir çocuk, ki söz dinlemez, sevilmez.

Bu kullanıştan doğan birleşik zamirler de bağlama zamirleri olurlar (Banguoğlu, 1998:370):

Ne ki buldum, getirdim.

Kim ki gördü, şaştı.

O ki anlamaz, anlamaz.

hani zamirsi zarfı da daha çok konuşma dilinde ve daha yeni olarak bağlama zamiri olarak kullanılır (Banguoğlu, 1998:370):

Doktor, hani Bursa'da tanışmıştık, ölmüş.

Projem kabul edildi, hani sana göstermiştim.

ki bağlama zamiri gibi, *hani*'nin de çekimi yoktur, fakat bazen *ya* ünlemiyle uzatılmış olarak kullanılır (Banguoğlu, 1998:554):

O çocuk geldi, haniya iş istiyordu.

ya ünlemi fiillerden (yüklemden) sonra geldiğinde bağlama zamiri gibi davranır (Banguoğlu, 1998:554):

Demirci telefon etmişti ya, geldi.

Bir çiftem vardı ya, onu sattım.

Hatiboğlu (1972:146) *ki*'li cümleleri "birleşik cümleler", Karahan (1998:64) "bağlı cümleler" başlığı altında ele alır. Banguoğlu (1998:370) ise bu cümlelere "ilinti zamiri cümlesi" adını verir.

ki'li bağlı cümleler, her biri tek başına yargı bildiren müstakil cümleler olan bir temel cümle ile bir yan cümleden oluşur. (Karahan, 1998:64).

Bu yapı içinde yer alan yan cümle, temel cümleyi nesne ve zarf göreviyle tamamlar. Temel cümle başta, yan cümle sonda bulunur. Bu sıralanış Türkçe cümle yapısına aykırıdır (Karahan, 1998:64):

Tanıyanlar bilir ki Yahya Kemal ile birlikte olmak, onu dinlemek bir lezzettir.

ki'li bağlı cümlelerde bazen yan cümle başta, temel cümle sonda yer alır. Bu sıralanış Türkçenin yapısına uygundur ve yan cümle ile temel cümle genellikle sebep sonuç ilişkisi içinde birbirine bağlanmaktadır. Bu yapıda, yan cümle zarf görevi yapar (Karahan, 1998:64):

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi.

ki'li bağlı cümlelerde bazen kesik cümle görevinde bir temel cümle kullanılılır (Hatiboğlu, 1972:148):

Öyle bir ev almışlar ki, sanki saray.

Bir de bahçesi var ki geniş mi geniş.

hani ve *haniya* ile kurulan cümlelerde temel cümle baştayken, *ya* ile kurulan cümlelerde sondadır (Banguoğlu, 1998:554).

Bağlantı zamiri hem zamir, hem de bağlaç işleyişini birleştirdiği için, bu zamirle kurulan cümleler, çeşitli bağlaçlarda da olduğu gibi, bağlantı zamiri olmadan, iki yargıyı yan yana getirerek kurulabilir (Banguoğlu, 1998:552):

Bir mektup yazmış, okunamıyor.

Bir arabam var, motoru bozuk.

Türkçede bağlantı zamirlerinin işleyişini karşılayan yatık fiiller (eylemsiler) sisteminin gelişmesi, bu zamirlerin kullanımını kısıtlamıştır (Banguoğlu, 1998:552). Eylemsilerle yapılan cümlelere Banguoğlu (1998:562) "karmaşık cümle", Hatiboğlu (1972:146) "girişik cümle" adını vermektedir. *ki*'li bağlı cümleler bunlardan ortaçlarla yapılanları karşılamaktadır:

Bir haber aldım ki, çok hoşuma gitti => Çok hoşuma giden bir haber aldım.

Hesaplar çıkardı ki, hiç beklemiyordum. => Hiç beklemediğim hesaplar çıkardı.

Abartmalı anlatımda *ki*'li bağlı cümleler karmaşık cümlerlerden daha güçlüdür (Banguoğlu, 1998:552):

Bir boya yapmış ki, on para etmez.

Evi öyle donattım ki, beğeneceksin.

III. BÖLÜM:
ARAPÇA VE TÜRKÇEDE ZAMİRLERİN KARŞITSAL ÇÖZÜMLEMESİ

Arapça ve Türkçede zamirlerin karşıtsal çözümlemesini, yukarıda verilen genel bilgilere uygun bölümler halinde, iki dilin benzeyen ve farklılık gösteren yönlerini ortaya koyarak şu şekilde yapabiliriz:

1. GENEL OLARAK ZAMİRLER

1.1. BENZEYEN YÖNLER

1. Zamirler her iki dilde de hem kelime, hem ek halinde olabilirler.

Kelime halindeki zamirlere örnek:

أنا *ben*

أنتَ *sen*

Ek halindeki zamirlere örnek:

رأسي *baş-ım*

كتابكم *kitab-ınız*

أبوه *baba-sı*

2. Arapça ve Türkçede zamirlerin tek başlarına anlamları yoktur. Bu özellik onların bir çok nesneyi şumullerine almalarını sağlar. Mesela “bu” zamiri, ev, kitap, çocuk, insan, hayvan gibi işaret edilen her nesneyi karşılayabilir.

1.2. FARKLI YÖNLER

1. Türkçede zamirlerde, diğer kelime gurupları gibi, cinsiyet yoktur. Arapçada ise zamirlerde de cinsiyet vardır.

هي طالبة مجتهدة *O (bayan) çalışkan bir öğrencidir.*

هنَّ طبيبات ماهرات *Onlar (bayan) mahir doktordurlar.*

2. Türkçede zamirler çokluk bakımından ya tekil, ya da çoğuldur. Arapçada ise tekil, ikil ve çoğul şekilleri vardır:

هو مدير في الشركة *O, şirkette müdürdür.*

هما مدرّسان في المدرسة *O ikisi okulda öğretmendirler.*

هم طلاب في الجامعة *Onlar üniversitede öğrencidirler.*

3. Arapçada zamir bahsinde ele alınan bazı kelimeler veya ifade şekilleri Türkçede kısmen yer almakta veya sıfat görevi görebilmektedir.

Arapça	**Türkçe**
İsmul işare	İşaret zamirleri
İsmul mevsul	Ortaç, Bağlama zamiri
Müstetir zamir	Gizli özne (?)

Tablo 32: Arapça ve Türkçede zamirlerin isimlendirmesi

4. Türkçede zamirler hal ekleriyle çekimlenebilir, Arapçada ise bu anlamlar harfi cerler ile sağlanır:

لي , لك , . . . *benim, senin, ...*

إليَّ , إليك , . . . *bana, sana, ...*

فيَّ , فيك , . . . *bende, sende, ...*

منِّي , منك , . . . *benden, senden, ...*

2. ÖZEL OLARAK ZAMİRLER

2.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ

2.1.1. BENZEYEN YÖNLER

1. Arapça ve Türkçede varlıklar konuşan (mütekellim), dinleyen (muhatab) ve adı geçen (gaib) olmak üzere üç şahıs altında toplanır.

Arapça	**Türkçe**
mütekellim	1. şahıs zamiri
muhatab	2. şahıs zamiri
gaib	3. şahıs zamiri

Tablo 33: Arapça ve Türkçede şahıslar

2. Arapça ve Türkçede şahıs zamirleri, tamlamalarda kullanılabilir. Bu tamlamalarda zamir daima tamlayandır (muzafun ileyh):

بيته نظيف *Onun evi temizdir.*

سيارتنا جديدة *Bizim arabamız yenidir*

جاء أبوك من أنقرة *Senin baban Ankara'dan geldi*

3. Arapçada bazen zamiri ifade eden herhangi bir kelime veya ek bulunmaz. Telaffuzda ya da yazıda görülmeyip fiilde var olduğu düşünülen ve müstetir zamir adı verilen bu durum, Türkçede zaman eki almış fiillerde üçüncü tekil şahıs eki, emir cümlelerinde ikinci tekil şahıs eki için geçerlidir ve sırasıyla "o" ve "sen" zamirlerinin gizli özne olarak bulunmasına karşılık gelir:

جاء من المدرسة *Okuldan geldi. (O)*

تعالَ هنا *Buraya gel. (Sen)*

4. Arapça ve Türkçede yükleme halindeki şahıs zamirleri (mensub muttasıl) cümlede nesne olarak görev yapar:

سألني	*Beni sordu.*
رأيتُه	*Onu gördüm.*

5. Şahıs zamirleri Türkçede özne, Arapçada mübteda veya fail görevinde kullanılabilir:

هما كتبا روايةً	*O ikisi bir roman yazdılar.*
هو أستاذ	*O bir öğretmendir.*

6. Arapça ve Türkçede üçüncü şahıs zamirleri daha önce geçen bir ismin yerini tutmak için kullanılırlar:

كنت أذهب إلي جدي فيحدّثني عن الحياة قبل أربعين عاماً	*Dedeme giderdim, o da bana kırk sene önceki hayattan bahsederdi.*

7. Arapça ve Türkçede ululama amacıyla şahıs zamirlerinin çoğulları kullanılabilir:

فضلنا بعضهم على بعض	*Bir kısmını diğerlerinden <u>üstün kıldık</u> (Kur'an-ı Kerim: 2/253).*

8. Türkçede zamir tamlamalarında tamlayan düşebilir. Düşürülen tamlayan tamlananın iyelik ekinden anlaşılabildiği için, bu durum anlatımda bir eksikliğe sebep olmaz. Ancak vurgulama amacıyla tamlayanın söylenmesi tercih edilebilir. Bu iki durum Arapçada aynı şekilde ifade edilir, ancak Arapçada muttasıl zamir birleşmiş bir isimden sonra, o muttasıl zamirin mukabili olan munfasıl zamir gelirse anlam pekiştirilmiş olur:

حقيبتي *benim çantam*

حقيبتي *çantam*

حقيبتي أنا *O benim çantam (benim).*

2.1.2. FARKLI YÖNLER

1. Türkçede zamirler çok az sayıda da olsa yapım ekini kabul ederler. Mesela "ben"den "ben-lik" ve "ben-cil" yapılır. Aynı ekler "bu" veya "şu"ya eklenmez. Arapçada ise zamirler çekimsizdir.

2. Arapçada muhatab ve gaibin dişilleri vardır, Türkçede yoktur. Türkçede bunu belirtmek için cinsiyet ifade eden bir kelime kullanmak gerekir:

أنتِ طالبة مجتهدة *Sen (bayan) çalışkan bir öğrencisin.*

هي مديرة في المدرسة *O (bayan) okulda müdürdür.*

3. Arapçada tekil ve çoğul dışında ikil de vardır, Türkçede yoktur. Türkçede bunu belirtmek için miktar ifade eden bir kelime kullanmak gerekir:

أنتما ذهبتما إلى المستشفى *Siz ikiniz hastaneye gittiniz.*

هما كتبا الدرس *O ikisi dersi yazdılar.*

4. Türkçede altı şahıs zamiri varken, Arapçada sayı ve cinsiyetteki farklılık sebebiyle on dört şahıs zamiri vardır:

Müennes		Müzekker		Tekil Şahıs Zamirleri
أنا				***ben***
أنتِ		أنت		***sen***
هي		هو		***o***
Cemi'	**Musenna**	**Cemi'**	**Musenna**	**Çoğul Şahıs Zamirleri**
نحن				***biz***
أنتن	أنتما	أنتم	أنتما	***siz***
هن	هما	هم	هما	***onlar***

Tablo 34: Arapça ve Türkçede şahıs zamirleri

5. Türkçede fiile getirilen şahıs ekleri zamir olarak kabul edilmez, Arapçada ise zamirdir:

كتبنا *Yazdık*

ذهبتنَّ *Gittiler (bayan)*

6. Türkçede şahıs zamirleri hal ekleriyle çekimlenebilir. Türkçedeki hal eklerini, Arapçada harfi cerler karşıladığı için, bu tür bir çekimlenme Arapçada olmaz:

لي , لك , . . . *Benim, senin,...*

إليَّ , إليك , . . . *Bana, sana, ...*

فيَّ , فيك , . . . *Bende, sende, ...*

منِّي , منك , . . . *Benden, senden, ...*

7. Türkçede şahıs zamirleri yönelme, bulunma ve ayrılma hallerinde yer tamlayıcısı olarak görev yapabilirler. Arapçada ise bu durum zamirlerin harfi cerlere birleşmesiyle (mecrur muttasıl zamirler) olur.

جاء إلينا *Bize geldi*

أخذتُ منه *Ondan aldım*

2.2. İŞARET ZAMİRLERİ

2.2.1. BENZEYEN YÖNLER

1. Arapçada işaret isimleri, Türkçede işaret zamirleri dilbilgisi kitaplarında "zamir" bahsinde ele alınırlar ve benzer şekilde tarif edilirler.

2. Arapça ve Türkçede yakındaki, orta mesafedeki ve uzaktaki nesneler için kullanılan üç temel işaret zamiri vardır.

3. Türkçede işaret zamirleri isimlerin önüne geldiklerinde işaret sıfatı olarak görev yaparlar. Mesela: bu ağaç, şu çiftlik.

Arapçada işaret ismini takip eden kelimenin başında harfi tarif varsa, bu kelime işaret isminin sıfatı durumunda olup irab yönünden işaret ismine uyar:

هذا الطالب نجح *Bu öğrenci başarılı oldu.*

4. Arapça ve Türkçede işaret zamirleri zıtlık ifade etmek için kullanılabilir:

هل تريد هذا أم ذاك؟ *Bunu mu istiyorsun, (yoksa) şunu mu?*

لا هذا و لا ذاك *Ne bunu, ne de öbürünü.*

5. Arapça ve Türkçede işaret zamirleri daha önce geçen bir ismin yerini tutarlar:

أنظر إلى الدرّاجة *Bisiklete bakıyorum*

ماذا تنظر؟ *Neye bakıyorsun*

أنظر إليها *Ona bakıyorum*

2.2.2. FARKLI YÖNLER

1. İşaret zamirleri Türkçede “zamir”, Arapçada “isim” olarak adlandırılırlar.

2. Türkçede işaret zamirlerinde cinsiyet yoktur, Arapçada vardır. Türkçede cinsiyet farkı, cinsiyet ifade eden bir kelimenin kullanılmasıyla gösterilir:

هذا *bu (erkek)*

هذه *bu (kadın)*

3. Türkçede işaret zamirlerinde ikili yoktur, Arapçada vardır. Türkçede bu fark “iki” kelimesinin kullanılmasıyla ifade edilir:

هذان *bunlar (bu ikisi)*

هؤلاء *bunlar*

4. Türkçede altı işaret zamiri vardır, Arapçada cinsiyet ve miktar ifadelerindeki farklılık sebebiyle onsekiz işaret zamiri vardır:

Müennes		**Müzekker**		**Tekil İşaret Zamirleri**
هذه		هذا		***bu***
تاكَ		ذاكَ		***şu***
تلكَ		ذلِكَ		***o***
Cemi’	**Musenna**	**Cemi’**	**Musenna**	**Çoğul İşaret Zamirleri**
هؤلاء	هاتان	هؤلاء	هذان	***bunlar***
أولئِكَ	تانِكَ	أولئِكَ	ذانِكَ	***şunlar***
أُولالِكَ	تانِّكَ	أُولالِكَ	ذانِّكَ	***onlar***

Tablo 35: Arapça ve Türkçede işaret zamirleri

5. Türkçede işaret zamirleri hal ekleriyle çekimlenir, Arapçada bu anlam harfi cerlerle verilir:

لهذا *bunun*

إلى هذا *buna*

في هذا *bunda*

من هذا *bundan*

6. Türkçede zamirler nadiren de olsa iyelik eki alırlar. Mesela "şu-su", bu-su" şeklinde iyelik eki getirilebilir. Arapçada ise böyle bir özellik yoktur.

2.3. İYELİK ZAMİRLERİ

2.3.1. BENZEYEN YÖNLERİ

1. Arapçada mecrur muttasıl zamirler, Türkçede iyelik zamirleri tamlanan eki (muzafun ileyh) halindedir:

بيتي *(benim) ev-im*

2. Arapça ve Türkçede ululama amacıyla iyelik zamirlerinin çoğulları kullanılabilir:

ألتَمِس تُسامُحَكم *Affınıza sığınırım.*

3. Arapça ve Türkçede iyelik zamirleri dönüşlülük zamirlerinin teşkiline yararlar:

نفسي *kendim*

أنفسكم *kendiniz*

2.3.2. FARKLI YÖNLER

1. Türkçede üçüncü çoğul şahıs iyelik ekindeki "-*ler*", asıl zamir eki olan "-*i*"den önce geldiği için, anlam çeşitliliğine sebep olur. Arapçada bu durumda şahıs zamiri kullanılması zorunlu olduğundan anlam çeşitliliği olmaz:

بيوته onun evleri

بيوتهم onların evleri *evleri*

بيتهم onların evi

2. Türkçede iyelik zamirleri, düşmeli zamirlerdir. Arapçada düşme olmaz:

بيتي *benim ev-im => benim ev*

2.4. MERFU MUTTASIL ZAMİRLER

2.4.1. BENZEYEN YÖNLER

Arapça ve Türkçede çekimli fiillere gelirler:

ذهبتُ *geldi-m*

تذهبان *gidiyor-sunuz*

2.4.2. FARKLI YÖNLER

Arapçada zamir bahsinde ele alındıkları halde, Türkçede zamir değil, şahıs eki olarak kabul edilirler.

2.5. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ

2.5.1. BENZEYEN YÖNLER

1. Türkçede "kendi", Arapçada "nefs" kelimesine iyelik zamirlerinin (mecrur muttasıl zamirlerin) eklenmesiyle yapılır:

نفسي *kendim*

نفسك *kendin*

2. Dönüşlülük zamirleri şahıs zamirlerinin yerine kullanılabilir:

ذهبتْ عائشة إلى أصدقاءها فأكرموها نفسها *Ayşe arkadaşlarına gitti Kendisine ikram ettiler.*

3. Dönüşlülük zamirinin işleyişi bazen fiilin dönüşlü çatısı ile karşılanabilir:

فاخر => تفاخر *Kendi kendini öğdü => Öğündü.*

2.5.2. FARKLI YÖNLER

1. "kendi" kelimesi Türkçede zamir bahsinde ele alınırken, Arapçada buna tekabül eden "nefs" kelimesi manevî tekid bahsinde geçer.

Arapçada tekil kelimeyi tekid ederken "نفس", "عين"; ikil ve çoğul kelimeyi tekid ederken ise bunların çoğul formları olan "أنفس", "أعين" kelimeleri kullanılır (el-Dahdah, 1990:193):

جاء الرجال أنفسهم *Adamlar kendileri geldi.*

جاء المدير عينه *Müdürün kendisi geldi.*

Arapçada "nefs" ve "ayn" kelimeleri başlarına "bi" getirilerek de kullanılır (Maksudoğlu, 1992:324):

حضر الرئيس بنفسه *Başkan bizzat kendisi geldi.*

شاهدتُ بعينه *Bizzat kendisini gördüm.*

Arapçada "*nefs*" kelimesi, tekid edilecek kelimenin zamirine muzaf olur ve tekid ettiği kelimenin harekesini alır. İhtimal kavramını ortadan kaldırmak için kullanılır (Akdağ, 199673):

كتبت إلى الوزير نفسه *Bakanın kendisine yazdım.*

Arapçada muttasıl mansub ve mecrur zamirler "*nefs*" ve "*ayn*" ile tekid edilirse, zamirle tekid edilmeden tekid edilir (Çörtü, 1998;390):

رأيتك نفسك *Bizzat seni gördüm.*

تكلمتُ معهم أنفسهم *Bizzat onlarla konuştum.*

2. Dönüşlülük zamirleri Türkçede isim tamlamalarında tamlayan veya tamlanan olarak kullanılabilir. Arapçada sadece tekid edilecek kelimenin zamirine muzaf olur:

كتابكم أنفسكم *kendi kitabınız*

المعلم نفسه *öğretmenin kendisi*

3. Türkçede dönüşlülük zamiri öncülü şahıs zamiri olduğunda "pekiştirme zamiri" adını alır. Arapçada zat üzerinden şüphe ve ihtimallerin kaldırılması için muttasıl gizli ve açık merfu zamirler, manevî "*nefs*" ve "*ayn*" tevkidleri ile tevkidlenirler. Ancak bu zamirle müekkedlerin arası merfu munfasıl zamir ile ayrılır (Uralgiray, 1986:740):

سافرتَ أنت نفسك *Sen kendin seyahat ettin.*

2.6. SORU ZAMİRLERİ

2.6.1. BENZEYEN YÖNLER

1. Soru zamirlerinden "*kim*", insanlar için, "*ne*", "*hangisi*" ve "*kaçı*" canlı ve cansız bütün varlıklar için kullanılır.

من ذهب؟ *Kim gitti?*

ما رأيك في هذا؟ *Bu hususta görüşün nedir?*

أي رجلٍ رأيتَ؟ *Hangi adamı gördün?*

كم كتاباً عندك؟ *Kaç kitabın var?*

2. Arapça ve Türkçede "*kim*" zamiri "*ile*", "*için*", "*gibi*" edatlarına (harfi cerlerine) bağlanır. Türkçede bu bağlanma ilgi halinde olur:

لِمنْ *kimin için?*

بِمَنْ *kimin ile?*

كَمَنْ *kimin gibi?*

3. Arapça ve Türkçede "*ne*" zamiri "*ile*", "için", "*gibi*" edatlarına (harfi cerlerine) bağlanır. Türkçede bu bağlanma yalın halde olur. Arapçada ise soru "*ma*"sının başına harfi cer getirerek yapılır ve başına harfi cer geldiğinde "*ma*"nın "*elif*"i düşer:

(بِ + ما) بِمَ؟ *ne için?*

(لِ + ما) لِمَ؟ *ne ile?*

كما؟ *ne gibi?*

4. "*hangi*" kelimesinin sadece "*hangisi*" biçimi değil, diğer iyelik şekilleri de soru zamiri olarak kullanılır:

أينا إجتهدنا كثيراً؟ *Hangimiz daha çok çalıştık?*

أيكم قالوا هذا الكلام؟ *Bu sözü hanginiz söylediniz?*

5. "*kaçı*" soru zamiri miktarı belli olmayan varlıkları soru yoluyla temsil eder:

كم شحصاً نجح؟ *Kaçı başarılı oldu?*

2.6.2. FARKLI YÖNLER

1. Türkçedeki soru zamirleri, Arapçada soru isimleri olarak ele alınmaktadır.

2. Türkçede "*kim*" zamiri "*hangisi*" zamiri ile aynı anlamda kullanılır. Arapçada "*hangi*" sorusu bir isim gerektirir:

من طيب؟ *Kim güzel?*

أي قلم جميل؟ *Hangi kalem güzel?*

3. "*kim*" zamiri Türkçede başka kelimelerle birleşerek yeni kelimeler meydana getirir. Arapçada soru zamirlerinde bu özellik görülmez:

Kim ise => kimse

Kim ise ne => kimsene

4. "*ne*" zamiri hareketin üzerinde gerçekleştiği varlığın/olayın mahiyetini soru yoluyla temsil eder. Arapçada bu, ismi mevsul "ما"sı ile yapılır:

لا أعرف ما أعتَزِمُ عليه *Neye karar vereceğimi bilmiyorum.*

5. "*hangi*" zamiri, Türkçede ortak ilgiler etrafında birlikte bulunan varlıkların söze konu olanlarını soru yoluyla temsil eder. Arapçada muzafun ileyhine göre diğer soru isimleri yerine kullanılır (Çörtü, 1998:71):

أي مكان = أين

أي شحص = مَنْ

أي شيء = ما

2.7. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

2.7.1. BENZEYEN YÖNLER

1. Belirsizlik zamirleri varlıkları, mahiyetleri hakkında bilgi vermeden, belirsiz bir şekilde göstermeye yararlar:

ما جاء أحد *Kimse gelmedi.*

يفضل البعض السينما على المسرح
والبعض الآخر المسرح على السينما

Kimisi sinemayı tiyaroya tercih eder, kimisi de tiyatroyu sinemaya.

2. Arapça ve Türkçede bazı isimler belirsizlik zamiri olarak kullanılabilir:

هل عندك أحد؟ *Yanında kimse var mı?*

بقي فلان في السجن أشهراً *Falanca hapiste birkaç ay kaldı.*

3. "*birbiri*" zamiri karşılıklı ilişki içindeki varlıkları gösterir:

يساعد العمال بعضهم بعضاً *İşçiler birbirine yardım eder.*

تشاجر بعضهم مع البعض *Birbirleriyle kavga ettiler.*

علينا أن نفهم بعضنا البعض *Birbirimizi anlamamız lazım.*

2.7.2. FARKLI YÖNLER

Türkçede belirsizlik zamirlerinin çoğu belirsizlik sıfatlarının iyelikli şekillerinden oluşur. Mesela:

Bir asker içeri girdi => Biri içeri girdi.

Başka adamlar geldi. => Başkaları geldi.

Arapçada ise çoğunlukla جميع , بعض , كل , بضع , مع , أي gibi kelimelerin muzaf olarak kulanılması cümleye belirsizlik anlamı verir:

كل أحد يموت *Herkes ölür.*

فضلنا بعضهم على بعضهم *Bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık.*

2.8. İSMİ MEVSULLER

Arapçadaki ismi mevsuller Türkçede bağlama zamirleri, ortaçlar ve kısmen de -*ki* ilgi eki ile karşılanabilirler. -*ki* ilgi eki ilgi halindeki isim ve zamirlere geldiğinde (-*inki*) ilgi zamiri, bulunma halindeki isim ve zamirlere geldiğinde (-*deki*) sıfat yapar.

Aşağıdaki karşılaştırmada bu üç yapı da dikkate alınmış ve tekrarları önlemek amacıyla benzeyen ve farklı yönler birlikte ifade edilmiştir.

1. Bağlama zamirleri ve ortaçlar gibi, ismi mevsuller de ortak bir baş isim taşıyan iki cümleyi birleştirerek tek bir cümle halinde ifade etmeyi sağlarlar:

الطيور في الحديقة	*Kuşlar bahçededilerler.*
شاهدتُ الطيور	*Kuşları gördüm.*
شاهدت الطيور التي في الحديقة	*Kuşları gördüm, ki bahçededirler. => Bahçede olan kuşları gördüm.*

2. Türkçede bazı bağlama zamiri cümleleri ve ortaçlar isimden sıfat yapan *-deki* eki ile ifade edilebilir. Arapçada bu yapı şibhi cümlelerden bazılarına karşılık gelir:

	Kuşları gördüm, ki bahçededirler.
شاهدت الطيور التي في الحديقة	*Bahçede olan kuşları gördüm.*
	Bahçedeki kuşları gördüm.

3. Bağlama zamirleri, ismi mevsuller gibi müstakil kelimelerdir; ortaçlar fiillere ortaç eklerinin getirilmesiyle yapılırlar:

الذي, التي, أيّ, ماَ, مَنْ	İsmi mevsuller
ki, hani, haniya, ya, kim	Bağlama zamirleri
-r, -an, -acak, -dık, -mış	Ortaç ekleri

Tablo 36: İsmi mevsuller, bağlama zamirleri, ortaç ekleri

4. Türkçede *hani* ve geçmişte kullanılan *kim* bağlama zamirleri soru olarak da kullanılmaları sebebiyle müşterek ismi mevsullere; ortaçlar ise soru olarak kullanılmamaları sebebiyle hususi ismi mevsullere benzerler:

أيّ, ماَ, مَنْ	*kim, hani*
الذي, التي	*-r, -an, -acak, -dık, -mış*

5. Ortaçlar baş isimden önce; ismi mevsuller ise sonra gelir:

جاءتْ المرأةُ التي علّمتْني *Bana öğreten kadın geldi.*

6. Ortaçlar ve -*deki* eki almış isimler sıfat görevindeyken; bağlama zamirleri ile ismi mevsuller zamir görevindedir.

7. İsmi mevsuller ve ortaçlarla yapılan cümlelerde baş isim, anlamda bir karışıklığa yol açmadığı takdirde, kullanılmayabilir. Bu durumda ortaç, isim görevindedir. Bağlama zamirlerinde bu durum görülmez:

رجع الرجل الذي ذهب إلى إزمير *İzmir'e giden adam döndü.*

رجع الذي ذهب إلى إزمير *İzmir'e giden döndü.*

8. Türkçede cinsiyet bulunmaması sebebiyle, ortaçlar ve bağlama zamirleri ile baş isim arasında cinsiyet bakımından uygunluk aranmazken, ismi mevsullerde aranır.

9. Bağlama zamirleriyle yapılan cümlelerdeki yan cümleler, ismi mevsullerle yapılan cümlelerdeki sıla cümlesine karşılık gelir:

شاهدت الطيور التي في الحديقة *Kuşları gördüm, ki bahçededirler.*

3. GÜÇLÜK SIRA DÜZENLEMESİNE GÖRE ARAPÇA VE TÜRKÇEDE ZAMİRLER

Anadil ve amaç dilin unsurlarını yapı, işlev ve anlam bakımından birbirlerini karşılayıp karşılamamalarına göre, iki dilden birisinde bulunup diğerinde bulunmayan ve her iki dilde de bulunan unsurlar olmak üzere, iki temel guruba ayırabiliriz. Stockwel ve arkadaşlarının (1973:285) verdiği güçlük sıra düzenlemesi ana sınıflarını esas aldığımızda, bu yaklaşımı tablo halinde şu şekilde gösterebiliriz:

Gurup	*Güçlük Derecesi*	*Güçlük Tipi*	*Anadil*	*Amaç Dil*
I. Anadilde karşılığın bulunmaması	1	Ayrılma	A	A B
	2	Yenilik	Ø	A
II. Amaç dilde karşılığın bulunmaması	3	Yokluk	A	Ø
	4	Birleşme	A B	A
III. Her iki dilde karşılığın bulunması	5	Benzerlik	A	A

Tablo 37: Güçlük sıra düzenlemesi 3

Yukarıda verilen tabloya uygun olarak, iki dilin zamirleri arasındaki farklılıkları şu şekilde örneklendirebiliriz:

I. Ayrılma: Türkçede iki veya daha fazla sayıdaki nesneler çoğul olurken, Arapçada ikili ve çoğul ifadeleri farklıdır.

II. Yenilik: Türkçede zamirlerde cinsiyet yokken Arapçada vardır.

III. Yokluk:

1. Türkçede hal ekleri vardır, Arapçada yoktur.

2. Türkçede zamirler çok az sayıda da olsa yapım ekini kabul ederler. Arapçada ise zamirler çekimsizdir.

3. Türkçede zamirler nadiren de olsa iyelik eki alırlar. Arapçada ise böyle bir özellik yoktur.

4. Türkçede iyelik zamirleri, düşmeli zamirlerdir. Arapçada düşme olmaz.

IV. Birleşme: Türkçede bağlama zamirleri, ortaçlar ve bazen -*deki* ekiyle ifade edilen yapılar, Arapçada ismi mevsullerle karşılanır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yabancı dil öğreniminde, anadil ile amaç dil arasında karşılıklı bir etkileşme söz konusudur. Bir deneysel çalışmada yabancı dil öğrenimindeki güçlüklerin yaklaşık beşte birinin, anadilin amaç dil öğrenimi üzerindeki, "girişim" adı verilen olumsuz etkilerine bağlı olduğu ortaya konulmuştur.

Karşıtsal çözümleme hipotezi, "güçlü görüş" adı verilen ilk ortaya atılış biçimiyle, anadil ile amaç dil arasındaki farklılıklar arttıkça yabancı dil öğrenimindeki güçlüklerin de artacağını savunur. Karşıtsal çözümlemede bu amaçla anadil ve amaç dil karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar tesbit edilir, bu tesbitlere dayanılarak öğrencilerin dil öğrenimi sırasında yapabilecekleri hatalar öngörülmeye çalışılır ve çözüm önerilerinde bulunulur.

Karşıtsal çözümlemeye ilişkin çalışmalar altmışlı ve yetmişli yıllarda yoğun olarak yapılmış ve daha sonraları da azalarak devam etmişse de, Türkçenin bir başka dille karşıtsal çözümlemesinin yapıldığı çalışmaların sayısı çok sınırlı kalmıştır. Hatta makale ve tezlerden başka, bu konuya değinen Türkçe bir kaynak bulmak, birkaç sözlük dışında, mümkün olmamıştır.

Çalışmamızda, karşıtsal çözümlemenin güçlü görüşünden hareket ederek, anadili Türkçe olanların Arapça öğrenirken karşılaştığı güçlüklerden bir bölümünün, Arapça ile Türkçe arasındaki yapı, işlev ve anlam bakımından farklılıklardan kaynaklandığı varsayımıyla, Arapça ve Türkçedeki zamirler incelendi.

Çalışmamız sırasında, benzerlik ve farklılıklar, Türkçe ve Arapça dilbilgisi kitaplarından yararlanılarak ortaya konulmaya çalışıldı.

Türkçe dilbilgisi kitaplarında zamirlerin sınıflandırılmasında önemli farklılıklar bulunmasından kaynaklanan problemler, Arapçayla karşılaştırmayı kolaylaştırma amacı güdülerek, zamirleri en geniş biçimde ele almak suretiyle çözülmeye çalışıldı. Yine Türkçe dilbilgisi kitaplarında isimlendirmelerde görülen farklılıklardan doğan zorluklar, metin akışında bütünlüğün sağlanılması amacıyla,

önce bunların bir özeti verilip daha sonra alıntılarda bunlardan birisi tercih edilerek aşılmaya çalışıldı.

Arapça dilbilgisi kitaplarında isimlendirme ve sınıflandırmaların birbirleriyle uyumlu olmasına rağmen, zamir bahsinde ele alınan konuların sınırlı olması başlıklar halinde karşılaştırma yapmayı zorlaştıran önemli bir unsur oldu.

Kaynak taraması sırasında, zamirlerle ilgili olarak, İşler'e ait ismi mevsullerle ortaçların karşılaştırıldığı çalışma dışında, geçmişte yapılmış her hangi bir çalışmanın bulunmamasının, bilginin birikerek gelişmesi sebebiyle, çalışmamızda konunun bütün ayrıntılarıyla ele alınmasını güçleştirdiğini söyleyebiliriz.

İki dilin zamirlerinin karşıtsal çözümlemesi sonucunda her iki dilde ismin yerini tutan kelime ve eklerin bulunması ve bunların kendi başlarına anlam ifade etmemesi temel benzerlikler olarak dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, Türkçe ile Arapça arasındaki; Türkçenin eklemeli, Arapçanın bükümlü dil olması, sözdizimlerinin farklılığı, Arapçanın Türkçede bulunmayan cinsiyet ve çokluk ifadelerine sahip olması gibi, bazı genel farklılıklar, zamirler konusunda da güçlüklerin başlıca kaynağını oluşturmaktadır.

Anadili Türkçe olan öğrencilerin Arapçanın zamirleriyle ilgili olarak karşılaşacağı problemlerin çözümü amacıyla genel olarak şu yollara başvurulabilir: Arapça ve Türkçe dilbilgisi kurallarını öğretmek, Arapça ile Türkçeyi karşılaştırmak, Türkçeden Arapçaya, Arapçadan Türkçeye çeviri yapmak ve özellikle çok sayıda alıştırma yapmak.

Çalışmamızda Arapça ve Türkçedeki zamirlerin mümkün olduğu kadar ayrıntılı ve karşılaştırmalı olarak ele alınmasının, öğrenci ve öğretmenler için yararlı olacağı ve daha ileri araştırmalara zemin hazırlayacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışmada ortaya konan benzerlik ve farklılıkların, Arapça öğretimi ve dilbilgisi kitaplarının hazırlanması sırasında üzerinde durulması gereken noktaların belirlenmesine katkısı olacağı gibi; özellikle anadili Türkçe olanların Arapça öğrenirken karşılaştıkları güçlüklerin, uygulamadan elde edilen sonuçlara dayalı

olarak, yanlış çözümlemesiyle değerlendirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar için de kaynak olabileceğini düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

AÇIK, K. ve Özaslan, H. (1999). **Arapçada İlk Adım**. İstanbul: Fono Yayınları.

AKDAĞ, H. (1996). **Arap Dilinde Edatlar**. Konya: Tekin Kitabevi.

AKSAN, D. (1995). **Her Yönüyle Dil**. (Beşinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BANGUOĞLU, T. (1998). **Türkçenin Grameri**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÇÖRTÜ, M.M. (1998). **Arapça Dilbilgisi Nahiv**. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

EL-DAHDAH, A. (1990). **A Dictionary of Universal Arabic Grammar**. Beirut: Librairie du Liban.

EL-DAHDAH, A. (1996). **A Dictionary of Arabic Grammatical Nomenclature**. Liban: Librairie du Liban Publishers.

ELBİNSOY, A.E. (1999). **Kafiye Şerhi El- Fevaid Ez-Ziyaiyye Molla Cami Tercemesi**. İstanbul: Yasin Yayınevi.

ERASLAN, K. (1999). Zamirler. **Türk Gramerinin Sorunları II**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERGİN, M. (1977). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.

ERYILMAZ, M. (1990). **Kur'an Arapçası (Temel Arapça Bilgisi 1)**. Ankara: Birleşik Dağıtım-Kitabevi.

ETİK, A. (1969). **Kolay Arapça**. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Salah Bilici Kitabevi Yayınları.

EL-GALÂYİNİ, M. (1981). **Cāmiu'd-Durūsi'l-Arabiyye**. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye.

GENCAN, T. N. (1979). **Dilbilgisi**. (Dördüncü Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GÜLER, İ, Günday, H. ve Şahin, Ş. (2005). **Arapça Dilbilgisi (Nahiv Bilgisi)**. (İkinci Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.

GÜNEŞ, S. (1997). **Türk Dili Bilgisi**. İzmir: D.E.Ü. Rektörlük Matbaası.

GÜRSOY, Y. ve Taşkan, K. (1971). **Arapça Sarf-Nahiv**. İstanbul: Sebil Yayınevi.

HATİBOĞLU, V. (1972). **Türkçenin Sözdizimi**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HENGİRMEN, M. (1999). **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Engin Yayınevi.

HOCKING, B.D.W. (1973). Types of Interference. In **Focus on the Learner: Pragmatic Perspectives for the Language Teacher**. OLLER, J.W, Jr. (Editor). (p. 87-95). Rowley, Massachusetts; Newbury House Publishers, Inc.

HUTHAILY, K. (2003). **Contrastive Phonological Analysis of Arabic and English**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. The University of Montana.

İBN AKÎL, Bihēu'd-Dîn Abdullah b. Akîl el-Akîlî el-Mısrî el-Hamdānî (1974). **Şerhu İbn Akîl**. (Te'lif: Muhammed Muhyiddîn Abdu'l-Hamîd). (Onaltınci Baskı). Beyrut: Dāru'l-Fikr.

İBN HİŞÂM el-ENSÂRİ, Ebû Muhammed Abdullah Cemâlu'd-Dîn (1993). **Şerhu Katri'n-Nedā ve Belli's-Sadā**. (Te'lif: Muhammed Muhyiddîn Abdu'l-Hamîd). Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye.

İBN HİŞÂM el-ENSÂRİ, Ebû Muhammed Abdullah Cemâlu'd-Dîn (1978). **Şerhu Şuzûri'z-Zeheb**. (Te'lif: Muhammed Muhyiddîn Abdu'l-Hamîd). Kahîre: Dāru'l-Ensār.

İMAMOĞLU, M. İ. (2001). **40 Derste Arapça**. İstanbul: Beka Yayınları.

İŞLER, E. (1996). **Arapça Öğreniminde Türkçeden Anlam Bilgisi Düzeyinde Yapılan Olumsuz Aktarım**. Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi, Sayı: 50.

İŞLER, E. (2002a). **Karşıtsal Çözümleme ve Arapça Öğretimi**. Nüsha Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 6.

İŞLER, E. (2002b). **Arapça ve Türkçede Ortaçlar**. Nüsha Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 7.

JAMES, C. (1971). The Exculpation of Contrastive Linguistics. In **Papers in Contrastive Linguistics**. Nickel, G. (Editor), (p. 53-68). Cambridge: Cambridge University Press.

KARAHAN, L. (1998). **Türkçede Söz Dizimi**. (Beşinci Baskı). İstanbul: Akçağ Yayınları.

KARAMAN, H. ve Toplaoğlu, B. (1964). **Arapça Sarf-Nahiv (Sarf)**. İstanbul: İhsan Küçükaydın Matbaası.

KOCASAVAŞ, Y. (1999). Türkçede Zamirler. **Türk Gramerinin Sorunları II**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KOÇAK, İ. (1992). **Arapça Dilbilgisi (Sözdizimi)**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

KORKMAZ, Z. (2003). **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

MAKSUDOĞLU, M. (1992). **Arapça Dilbilgisi**. (Beşinci Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

NICKEL, G. (1971). Contrastive Linguistics and Foreign Language Teaching. In **Papers in Contrastive Linguistics**. Nickel, G. (Editor), (p. 1-16). Cambridge: Cambridge University Press.

SARMIŞ, İ. (1998). **Arapça Dilbilgisi**. Konya: Esra Yayınları.

STOCKWELL, R. P., Bowen, J. D. and Martin, J. W. (1973). **The Grammatical Structues of English and Spanish**. (6th Ed.) Chicago and London: The University of Chicago Press.

TDK (Türk Dil Kurumu). (1982). **Türkçe Sözlük**. (Altıncı Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TOPALOĞLU, B. ve Karaman, H. (1990). **Sarf - Nahiv Kitabı**. İstanbul: Nesil Yayınları.

URALGİRAY, Y. (1986). **İlk ve İleri Dilbilgisi**. İstanbul: Tebliğ Yayınları.

VARDAR, B., Güz, N., Huber, E., Senemoğlu, O. ve Öztokat, E. (1998). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: ABC Kitabevi.

YASDIMAN, N. (2003). **Adım Adım Kur'an Dili**. İzmir: Anadolu Dağıtım.